

The role of creative tourism in enhancing urban sustainability indicators (Case study: Ahvaz city)

Jamileh Karimi Hatami¹ , Mohammad Hossein Ramesht² *, Mohammad Reza Nojavan Besnighan¹

1. PhD Student, Department of Geography and Urban Planning, Isfahan (Khorasgan) Branch, Islamic Azad University, Isfahan, Iran.

2. Professor, Department of Physical Geography, Faculty of Geographical Sciences, University of Isfahan, Isfahan, Iran.

3. Associate Professor, Department of Geography, Faculty of Literature and Humanities, Maybod Branch, Islamic Azad University, Yazd, Iran.

Received Date: 16 May 2025 Accepted Date: 26 September 2025

Abstract

Background and Objective: In today's world, for the realization of sustainable urban development, creative tourism is considered as a key variable that plays an important role in improving urban sustainability indicators. The present study, focusing on the city of Ahvaz, examines the necessity of how creative tourism can play a role as a powerful tool in improving urban sustainability indicators. By identifying the cultural and artistic potential of the city, it seeks to provide practical solutions to solve environmental, social and economic challenges, and in this way, it draws a path to achieving a sustainable and dynamic city.

Materials and Methods: The statistical population was 1,184,788 citizens of Ahvaz, of whom 384 were selected as a statistical sample using the Cochran formula and studied. Data analysis was performed through correlation analysis and structural equation modeling using SPSS and Smart PLS software.

Findings and Results: The results showed that the research measurement tool has high validity and reliability. The average variance extracted (AVE) values for all constructs are above 0.5 and the composite reliability (CR) and Cronbach's alpha values are also above 0.7, indicating the convergent validity and sufficient internal consistency of the instrument. In confirmatory factor analysis, the factor loadings showed that each sub-index is a strong and valid indicator for its respective construct, as almost all factor loadings were above 0.7. The highest factor loading was related to the "Creativity" sub-index (0.914) and the lowest was related to "Green Space" (0.631). These results confirm that the measurement model has high accuracy and validity.

Keywords: Sustainable city, tourism, creative tourism, PLS structural modeling, Ahvaz city.

* Corresponding Author: m.h.ramesht@geo.ui.ac.ir

How to Cite: karimihatami, J. , Ramesht, M. H. and Nojavan Besnighan, M. R. (2026). The role of creative tourism in enhancing urban sustainability indicators (Case study: Ahvaz city). Journal of Sustainable Urban & Regional Development Studies (JSURDS), 7(1), 224-249.

مؤسسه استادی و پایش علم و فناوری
جهان اسلام (ISC)

شاپا: ۰۷۶۴-۲۷۸۳

دوره ۷، شماره ۱، شماره پیاپی ۲۳، بهار ۱۴۰۵

Journal Homepage <https://www.srds.ir/>
https://www.srds.ir/article_230405.html?lang=fa

نقش گردشگری خلاق در ارتقاء شاخص‌های پایداری شهری (مطالعه موردی: شهر اهواز)

جمیله کریمی حاتمی^۱، محمد حسین رامشت^{۲*}، محمدرضا نوجوان بشنیغان^۱

۱. دانشجوی دکتری، گروه جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، واحد اصفهان (خوراسگان)، دانشگاه آزاد اسلامی، اصفهان، ایران.
۲. استاد گروه جغرافیای طبیعی، دانشکده علوم جغرافیایی، دانشگاه اصفهان، اصفهان، ایران.
۳. دانشیار گروه جغرافیا، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، واحد میبد، دانشگاه آزاد اسلامی، یزد، ایران.

تاریخ دریافت: ۱۴۰۴/۰۲/۲۶ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۴/۰۷/۰۴

چکیده

زمینه و هدف: در دنیای امروز، برای تحقق توسعه پایدار شهری، گردشگری خلاق به عنوان یک متغیر کلیدی مطرح است که نقش مهمی در ارتقاء شاخص‌های پایداری شهری ایفا می‌کند. پژوهش حاضر با تمرکز بر شهر اهواز، به بررسی این ضرورت می‌پردازد که چگونه گردشگری خلاق می‌تواند به عنوان یک ابزار قدرتمند، در ارتقاء شاخص‌های پایداری شهری نقش‌آفرینی کند و با شناسایی پتانسیل‌های فرهنگی و هنری شهر، به دنبال ارائه راه کارهایی کاربردی برای حل چالش‌های زیست‌محیطی، اجتماعی و اقتصادی است و از این طریق، مسیری برای دستیابی به شهری پایدار و پویا ترسیم می‌کند.

مواد و روش: جامعه آماری ۱/۱۸۴/۷۸۸ نفر از شهروندان شهر اهواز بوده است که با استفاده از فرمول کوکران ۳۸۴ نفر به عنوان نمونه آماری انتخاب و مورد مطالعه قرار گرفته‌اند. تحلیل داده‌ها از طریق تحلیل همبستگی و الگویابی معادلات ساختاری و با استفاده از نرم افزارهای SPSS و Smart PLS انجام شده است.

یافته‌ها و نتایج: نتایج نشان داد که ابزار اندازه‌گیری پژوهش از روایی و پایایی بالایی برخوردار است. مقادیر واریانس میانگین استخراج‌شده (AVE) برای تمامی سازه‌ها بالاتر از ۰٫۵، و مقادیر پایایی ترکیبی (CR) و آلفای کرونباخ نیز بالاتر از ۰٫۷ هستند که نشان‌دهنده روایی همگرا و پایداری درونی کافی ابزار است. در تحلیل عاملی تأییدی، بارهای عاملی نشان دادند که هر زیرشاخص، معرف قوی و معتبری برای سازه مربوط به خود است، زیرا تقریباً تمامی بارهای عاملی بالاتر از ۰٫۷ بودند. بالاترین بار عاملی مربوط به زیرشاخص «خلاقیت» (۰/۹۱۴) و پایین‌ترین آن مربوط به «فضای سبز» (۰/۶۳۱) بوده است. این نتایج تأیید می‌کنند که مدل اندازه‌گیری از صحت و اعتبار بالایی برخوردار است.

کلید واژه‌ها: شهر پایدار، گردشگری، گردشگری خلاق، مدلسازی ساختاری PLS، اهواز.

* نویسنده مسئول: m.h.ramesht@geo.ui.ac.ir

ارجاع به این مقاله: کریمی حاتمی، جمیله، رامشت، محمد حسین و نوجوان بشنیغان، محمدرضا. (۱۴۰۵). نقش گردشگری خلاق در ارتقاء شاخص‌های پایداری شهری (مطالعه موردی: شهر اهواز). فصلنامه مطالعات توسعه‌یاب‌در شهری و منطقه‌ای، ۷(۱)، ۲۲۴-۲۴۹.

مقدمه و بیان مسأله

در آغاز قرن بیست و یکم، گردشگری به یکی از بزرگترین صنایع جهان تبدیل شده و با نرخ‌های رشد بالا به پیشروی خود ادامه می‌دهد. این صنعت حیاتی با به‌کارگیری بیش از ۲۰۰ میلیون نفر (حدود ۱۰ درصد نیروی کار جهانی) و گردش مالی سالانه تا ۶ تریلیون دلار، نقشی بی‌بدیل در اقتصاد جهانی ایفا می‌کند (Burbano et al., 2022: 1). در واقع، گردشگری به عنوان یکی از بخش‌های مهم و در حال رشد سریع در جهان، نقشی کلیدی در رشد اقتصادی کشورها و جوامع محلی ایفا می‌کند و به طور فزاینده ای از سوی محققان توجهات را به خود جلب کرده است (پروین و همکاران، ۱۴۰۴: ۱۲۸). به همین دلیل، امروزه این صنعت به قدری اهمیت یافته که اقتصاددانان از آن با عنوان "صادرات نامرئی" یاد می‌کنند و آن را عاملی اجتناب‌ناپذیر در توسعه پایدار، و رونق فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی شهرها می‌دانند (محقق و همکاران، ۱۴۰۰: ۸۸).

بر اساس تعریف سازمان جهانی گردشگری سازمان ملل متحد (UNWTO)، گردشگری یک پدیده اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی است که شامل جابه‌جایی افراد به مکان‌هایی خارج از محیط معمولشان، با اهداف شخصی یا تجاری/حرفه‌ای می‌شود. این صنعت به دلیل حجم بالای اطلاعات و وابستگی شدید به فناوری اطلاعات و ارتباطات (ICT)، یک حوزه کاملاً فناورانه محسوب می‌شود (عباسی سورکی و همکاران، ۱۴۰۱: ۴۶). در این میان، گردشگری خلاق به عنصری کلیدی در نظام گردشگری بدل شده است (Sorensen & Grindsted, 2021: 2). این صنعت پویا موجب تحولات گسترده‌ای در جوامع انسانی، اجتماعی، اقتصادی و تکنولوژیکی شده و مسیر تکاملی خود را از گردشگری سنتی به گردشگری خلاق تغییر داده است (Lapko & Panasiuk, 2019: 291). همچنین، این رویکرد با تمرکز بر تعامل و تجربه، به سرعت در حال تبدیل شدن به یکی از بزرگترین و پرشتاب‌ترین بخش‌های در حال رشد گردشگری جهانی است؛ به طوری که از دهه ۱۹۹۰، نرخ رشد آن دو برابر سرعت کلی صنعت گردشگری بوده است. اگرچه گردشگری خلاق هنوز در مراحل اولیه توسعه خود قرار دارد، اما در حال حاضر به عنوان یکی از سریع‌ترین اشکال گردشگری در جهان و اروپا شناخته می‌شود (Mendes et al., 2022: 13).

بنابراین می‌توان گفت که گردشگری خلاق نقشی اساسی در رونق و شکوفایی حیات شهری ایفا می‌کند. این رویکرد نه تنها به تقویت زیرساخت‌های فرهنگی و اقتصادی می‌انجامد، بلکه با گسترش مناسبات شهر در مقیاس ملی و بین‌المللی، آن را به یک مقصد جذاب تبدیل می‌کند. در واقع، وجود زیرساخت‌های فرهنگی و اقتصادی، رهبری نوآورانه و نقش افراد خلاق و نوآور، عوامل کلیدی در توسعه گردشگری پایدار شهری هستند که موجب رشد و شکوفایی جامعه محلی نیز می‌شوند (پناهی و داداش‌پور و همکاران، ۱۳۹۸: ۸۸). گردشگری خلاق بر ایده حفاظت از دارایی‌های اجتماعی، طبیعی و تاریخی مقاصد گردشگری تأکید دارد و در نتیجه، مفهوم گردشگری پایدار به عنوان هدف اصلی توسعه آن مورد استفاده قرار می‌گیرد (Dodds & Butler, 2019: 9).

این رویکرد بر جنبه‌های آموزشی، احساسی و اجتماعی تجربه گردشگری تمرکز داشته و مشارکت فعال گردشگران در فعالیت‌های بومی را در کنار مردم محلی تسهیل می‌کند. در نتیجه، گردشگری خلاق مبتنی بر فعالیت‌های تجربی و تعامل عمیق با سبک زندگی مقصد است، به نحوی که گردشگر به مثابه یک شهروند موقت در نظر گرفته می‌شود. این نسل سوم از گردشگری، به نیازهای گردشگرانی پاسخ می‌دهد که به دنبال درک عمیق‌تر از مقصد و فراتر از دیدار صرف از آثار تاریخی و طبیعی هستند (کاسی و همکاران، ۱۴۰۱: ۹۶). همچنین، گردشگری خلاق بر توسعه فعالانه مهارت‌های فردی و ارتقاء رشد روحی انسان تمرکز دارد. این رویکرد، پایداری بیشتری نسبت به گردشگری فرهنگی مبتنی بر مکان دارد؛ چراکه منابع آن در ذات خود فرآیندهایی هستند که به صورت مداوم در حال تحول‌اند و همین امر، سهم بسزایی در توسعه پایدار مقصد گردشگری ایفا می‌کند (Hornig et al, 2016: 33).

گردشگری خلاق، با تمرکز بر تجارب منحصر به فرد فرهنگی و هنری، نقشی محوری در ارتقاء شاخص‌های پایداری شهری ایفا می‌کند. برخلاف گردشگری انبوه که اغلب به محیط زیست و ساختارهای اجتماعی آسیب می‌رساند، این رویکرد به جای جذب تعداد زیاد گردشگر، بر کیفیت تجربه و تعامل عمیق با جامعه محلی تأکید دارد. این نوع گردشگری با تشویق بازدیدکنندگان به مشارکت در فعالیت‌های هنری، کارگاه‌های صنایع دستی و رویدادهای فرهنگی محلی، به حفظ و احیای میراث فرهنگی ناملموس کمک کرده و هویت شهری را تقویت می‌کند (Kasemsarn et al, 2017: 5). از بعد اقتصادی نیز، گردشگری خلاق با حمایت از کسب‌وکارهای

کوچک و هنرمندان محلی، توزیع عادلانه درآمد را تضمین کرده و اقتصاد شهری را تاب‌آورتر می‌سازد. همچنین، با کاهش فشار بر زیرساخت‌ها و منابع طبیعی، پایداری زیست‌محیطی را بهبود می‌بخشد. در نتیجه، این نوع گردشگری نه تنها به توسعه فرهنگی و اقتصادی پایدار کمک می‌کند، بلکه باعث افزایش مشارکت اجتماعی و بهبود کیفیت زندگی ساکنان محلی می‌شود (Kyara et al., 2022: 1).

با وجود تمامی این پتانسیل‌ها، مسئله اصلی در پژوهش حاضر، عدم وجود یک الگوی جامع و بومی برای بهره‌برداری از پتانسیل‌های گردشگری خلاق در راستای ارتقاء پایداری شهری در شهر اهواز است. این شهر، با دارا بودن پتانسیل‌های غنی و منحصر به فرد تاریخی، فرهنگی و طبیعی، از جمله رودخانه کارون، پل‌های تاریخی و میراث فرهنگی غنی، به دلیل عدم برنامه‌ریزی یکپارچه و مناسب نتوانسته است از این ظرفیت‌ها به نحو مطلوب بهره‌برداری کند. در نتیجه، اهواز با چالش‌های جدی محیط زیستی مانند آلودگی هوا و گرد و غبار، مشکلات اجتماعی و ضعف در زیرساخت‌های گردشگری و توسعه نامتوازن شهری مواجه است. این عوامل دست به دست هم داده و مانع از تبدیل اهواز به یک شهر جذاب برای ساکنان و گردشگران شده‌اند. در این میان، رویکردهای سنتی توسعه شهری اغلب نتوانسته‌اند راه‌حل‌های مؤثری برای حل این مسائل ارائه دهند، که همین امر، ضرورت اتخاذ یک رویکرد نوین و خلاقانه را آشکار می‌سازد. از این‌رو گردشگری خلاق نه تنها می‌تواند به شناسایی و فعال‌سازی پتانسیل‌های بلااستفاده شهری کمک کند، بلکه با تنوع‌بخشی به منابع درآمدی، وابستگی شهر به اقتصاد تک‌محصولی نفتی را کاهش داده و موجب بهبود کیفیت زندگی و ایجاد فرصت‌های شغلی جدید شود. بدین ترتیب، این پژوهش با تدوین یک الگوی اختصاصی و متناسب با شرایط اهواز، به دنبال ارائه یک نقشه راه جامع برای مدیران و برنامه‌ریزان شهری است تا اهواز را به سمت تحقق توسعه پایدار و تبدیل شدن به یک شهر خلاق و پایدار هدایت کند. در همین راستا، پژوهش حاضر با درک ضرورت این موضوع، به دنبال ارائه یک چارچوب نظری و کاربردی است که با ادغام مفهوم گردشگری خلاق به عنوان یک محرک نوآورانه، به برنامه‌ریزی شهری اهواز جهت دهد.

مبانی نظری

گردشگری خلاق

گردشگری خلاق، به عنوان یک پدیده نوظهور در دهه‌های ۱۹۸۰ و ۱۹۹۰، نقشی مؤثر در پیشبرد توسعه جوامع ایفا می‌کند. ریچاردز و ریموند^۱ (۲۰۰) این مفهوم را با تأکید بر یادگیری یک مهارت فرهنگی یا بومی در طول سفر تعریف کردند (پژوهان و همکاران، ۱۴۰۲: ۲۲۶). ایده اولیه این نوع از گردشگری در پروژه‌های اروپایی به نام یوروتکس^۲ برای ترویج صنایع دستی از طریق گردشگری شکل گرفت. گردشگری خلاق نه تنها به نیازهای گردشگران پاسخ می‌دهد، بلکه با اهداف کلان سیاست‌گذاری‌های معاصر نیز همسو است (Jelinčić, 2021: 3). در واقع خلاقیت به عنوان یک منبع حیاتی برای افراد، جامعه و اقتصاد شناخته می‌شود که جوامع پر جنب و جوش را پرورش می‌دهد. این جوامع در پیشرفت‌های فرهنگی و تکنولوژیکی پیشگام هستند، شغل و ثروت ایجاد می‌کنند و پذیرای تنوع در سبک زندگی و فرهنگ‌اند. این رویکرد نوین گردشگری در کشورهای متعددی مانند نیوزلند، اسپانیا، کانادا و آمریکا گسترش یافته و بر تجربه‌های اصیل، یادگیری مشارکتی در هنر و میراث فرهنگی، و ارتباط عمیق با ساکنان محلی تأکید دارد (رحیمی‌فرد و همکاران، ۱۴۰۱: ۱۵۱۰). از این‌رو، گردشگری خلاق به عنوان یک شکل پایدار از گردشگری، فرصت توسعه ظرفیت‌های خلاقانه را از طریق مشارکت فعال در دوره‌ها و تجربه‌های یادگیری فراهم می‌کند که این ویژگی، از مشخصه‌های اصلی مقاصد متولی این فعالیت‌ها است (حسینی و همکاران، ۱۳۹۶: ۸).

¹ Richards and Raymond

² Eurotex

بر اساس تعریف یونسکو^۱ (۲۰۰۶)، گردشگری خلاق فراتر از یک سفر معمولی است؛ این نوع گردشگری به معنای سفری به سوی تجربه‌های اصیل و جذاب است که در آن، گردشگران با هنر، میراث و ویژگی‌های فرهنگی یک مکان خاص آشنا می‌شوند. در این فرایند، ارتباطی عمیق میان گردشگران و اهالی بومی منطقه، که خود خالقان آن فرهنگ غنی هستند، شکل می‌گیرد. این تعاملات، نه تنها به شناخت بهتر فرهنگ مقصد کمک می‌کند، بلکه تجربه‌ای معنادار و فراموش‌نشده‌ای برای گردشگران رقم می‌زند (اردلان و همکاران، ۱۴۰۱: ۳۹). جدول زیر روند تحولات گردشگری را نشان می‌دهد:

جدول (۱). تحولات روندهای گردشگری

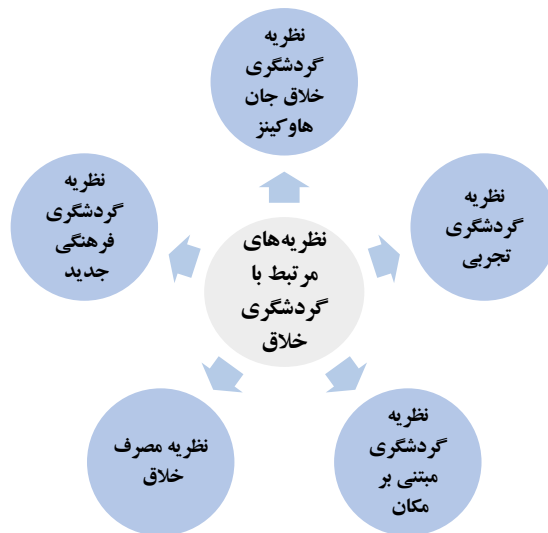
مرحله	دوره زمانی	شرایط	مشخصات گردشگری
گردشگری انبوه	عصر صنعتی	شرایط پایدار سیاسی، ظهور هواپیمای مسافربری جت	بسته‌های گردشگری، مکان‌های تفریحی بزرگ و پارک‌های موضوعی
گردشگری فرهنگی	عصر صنعتی‌زدایی	حفظ میراث تاریخی، جهانی‌سازی میراث فرهنگی	میراث ملموس، بازدید از میراث تاریخی
گردشگری خلاق	عصر شبکه‌ها	رشد اقتصاد خلاق، افزایش تقاضا برای مشارکت مشتریان	میراث ناملموس، مشارکت خلاق در فعالیت‌ها و شبکه‌سازی با افراد محلی

منبع: (اردلان و همکاران، ۱۴۰۱: ۳۹).

سیر تحولات در صنعت گردشگری، نشان‌دهنده یک فرآیند تکاملی از رویکردهای سنتی به سمت مدل‌های نوآورانه است. این روند، با ظهور نسل‌های مختلف گردشگری، ماهیت سفر را از یک فعالیت صرفاً تفریحی به یک تجربه عمیق‌تر و معنادار تغییر داده است. کارشناسان، نسل اول گردشگری را تحت عنوان «گردشگری ساحلی» می‌شناسند که بر مقاصد طبیعی و تفریحی متمرکز بود. پس از آن، نسل دوم با «گردشگری فرهنگی» شناخته شد که هدف آن، بازدید از میراث تاریخی و فرهنگی بود. سرانجام، نسل سوم گردشگری با شعار «میدان‌های بیشتر، موزه‌های کمتر»، به عنوان «گردشگری خلاق» معرفی گردید (Garcia-Melon et al., 2017: 45).

این نسل نوین بر فعالیت‌های تجربی، تعامل عمیق با زندگی واقعی فرهنگی در شهرها و مشارکت فعال گردشگران در فعالیت‌های بومی در کنار مردم محلی تأکید دارد. این رویکرد، جنبه‌های آموزشی و احساسی سفر را برجسته می‌سازد و به دنبال ایجاد تجربه‌های معنادار برای گردشگران است. در عصر حاضر، صنعت گردشگری از مدل انبوه به سمت الگوهای فردگرایانه تغییر مسیر داده است. گردشگران امروزی بیش از پیش به انعطاف‌پذیری و تجربه‌های معنادار اهمیت می‌دهند. در نتیجه، بسیاری از مقاصد گردشگری سنتی که از تقاضا اشباع شده‌اند، با چالش جدی ابداع محصولات جدید برای پاسخگویی به نیازهای خاص گردشگران مواجه هستند. در چنین شرایطی، خلاقیت نقش حیاتی در توسعه محصولات نوآورانه در مقصد گردشگری ایفا می‌کند و مزیت رقابتی قابل توجهی برای آن ایجاد می‌نماید (اردلان و همکاران، ۱۴۰۱: ۳۹). این امر، ضرورت توجه به گردشگری خلاق را بیش از پیش نمایان می‌سازد. در گردشگری خلاق، تمرکز از بازدید صرف از جاذبه‌ها به سمت تجربه‌های عمیق‌تر و معنادارتر تغییر می‌کند. این رویکرد به جنبه‌های آموزشی، احساسی و اجتماعی سفر توجه ویژه‌ای دارد و بر مشارکت گردشگران در فعالیت‌های بومی در کنار مردم محلی تأکید می‌کند. همچنین، گردشگری خلاق به میزان و کیفیت مراکز تولید و نوآوری به منظور جذب گردشگران نخبه و محققان می‌پردازد (Suhartanto et al., 2018: 165). در ادامه در شکل (۱)، نظریه‌های مرتبط با گردشگری خلاق نمایش داده شده است.

¹ UNESCO

شکل (۱). نظریه‌های مرتبط با گردشگری خلاق

- ❖ **نظریه گردشگری خلاق جان هاوکینز:** جان هاوکینز، اقتصاددان و نظریه پرداز برجسته در حوزه اقتصاد خلاق، گردشگری خلاق را به عنوان بخشی از اقتصاد خلاق معرفی می‌کند. او معتقد است که گردشگری خلاق، نه تنها به مصرف محصولات فرهنگی محدود نمی‌شود، بلکه بر تولید تجارب فرهنگی و هنری نیز تأکید دارد. از دیدگاه هاوکینز، گردشگر خلاق به دنبال مشارکت فعال در فرآیندهای خلاقانه مانند یادگیری یک مهارت جدید (مثلاً آشپزی محلی، نقاشی یا موسیقی) یا مشارکت در یک پروژه هنری است. این نظریه بر ارزش افزوده اقتصادی حاصل از تعاملات خلاق بین گردشگران و جوامع محلی تأکید دارد و آن را به عنوان یک رویکرد توسعه پایدار می‌شناسد (معززی مهرطهران، ۱۴۰۴: ۴۷).
- ❖ **نظریه گردشگری تجربی:** این نظریه بر اساس این ایده شکل گرفته که گردشگران به جای بازدید منفعل از مکان‌ها، به دنبال تجارب معنادار و شخصی هستند. گردشگری تجربی بر ایجاد ارتباط عاطفی و حسی بین گردشگر و مقصد تمرکز دارد. در این رویکرد، تجارب خلاقانه مانند شرکت در یک کارگاه سنتی، زندگی در خانه‌های بومی و مشارکت در جشن‌های محلی، به عنوان هسته اصلی سفر در نظر گرفته می‌شوند. این نظریه بیان می‌کند که چنین تجربی نه تنها خاطره‌انگیزتر هستند، بلکه باعث تقویت هویت فرهنگی مقصد و ایجاد روابط پایدار بین گردشگران و میزبانان می‌شوند (کازمی و همکاران، ۱۴۰۳: ۱۱۴-۱۱۷).
- ❖ **نظریه گردشگری مبتنی بر مکان:** گردشگری مبتنی بر مکان بر اهمیت مکان‌ها به عنوان فضاهای خلاق تأکید دارد. این نظریه معتقد است که هر مکان دارای یک هویت، تاریخ و فرهنگ منحصر به فرد است که می‌تواند به عنوان بستر اصلی برای فعالیت‌های خلاقانه مورد استفاده قرار گیرد. بر اساس این نظریه، گردشگری خلاق از طریق فعالیت‌هایی مانند روایتگری^۱ در مورد تاریخ یک شهر، برگزاری فستیوال‌های هنری در فضاهای عمومی یا تبدیل فضاهای صنعتی قدیمی به گالری‌های هنری، به رونق اقتصادی و فرهنگی یک منطقه کمک می‌کند. این نظریه همچنین بر نقش مهم جوامع محلی در حفظ و توسعه ویژگی‌های منحصر به فرد مکان‌ها تأکید دارد (خسروی و همکاران، ۱۳۹۹، ۴۰-۴۳).
- ❖ **نظریه مصرف خلاق:** ریچارد فلوریدا، نظریه پرداز مشهور در حوزه طبقه خلاق، نظریه مصرف خلاق را مطرح کرده است. اگرچه این نظریه به طور مستقیم به گردشگری نمی‌پردازد، اما مفاهیم آن در گردشگری خلاق کاربرد زیادی دارند. فلوریدا معتقد است که طبقه خلاق به دنبال محصولات و خدمات فرهنگی است که بازتاب‌دهنده ارزش‌های شخصی و سبک زندگی آن‌ها باشد. در زمینه گردشگری، این نظریه بیان می‌کند که گردشگران خلاق به دنبال مقاصد فرهنگی پیشرفته و شهرهایی هستند که زندگی

¹Storytelling

شبهانه پویا، گالری‌های هنری، کافه‌ها و فضاهای فرهنگی متنوعی دارند. آن‌ها به جای مصرف انبوه، به دنبال مصرف گزینشی و تجارب فرهنگی خاص هستند (Wu, 2021).

❖ **نظریه گردشگری فرهنگی جدید**: این نظریه در واکنش به گردشگری فرهنگی سنتی (مانند بازدید از موزه‌ها و بناهای تاریخی) شکل گرفته است. گردشگری فرهنگی جدید بر تعاملات اجتماعی، یادگیری و مشارکت تمرکز دارد. گردشگران در این رویکرد به دنبال درک عمیق‌تر از فرهنگ محلی هستند و به جای نقش تماشاگر، نقش مشارکت‌کننده را ایفا می‌کنند. به عنوان مثال، شرکت در یک مراسم محلی، یادگیری رقص‌های سنتی یا شرکت در یک کارگاه آشپزی، نمونه‌هایی از این نوع گردشگری هستند. این نظریه، گردشگری خلاق را به عنوان بخش مهمی از گردشگری فرهنگی جدید می‌شناسد که بر تعاملات خلاقانه بین گردشگران و جوامع میزبان تأکید دارد (Du Cros & McKercher, 2020: 38).

توسعه پایدار

توسعه پایدار، مفهومی چندوجهی است که از دو جزء اصلی توسعه و پایداری تشکیل شده است. در بعد توسعه، تمرکز بر فرآیندها و اهداف است؛ این فرآیند شامل رشد و تغییر بوده و هدف آن برآورده کردن نیازهای اساسی انسانی است. در مقابل، پایداری باید در سه حوزه کلیدی یعنی اجتماعی، محیطی و فیزیکی وجود داشته باشد. بر این اساس، توسعه پایدار به معنای حفظ محیط طبیعی و تعادل اجتماعی از طریق فرآیندهای رشد و تغییر، و در عین حال برآورده کردن نیازهای معقول انسانی تعریف می‌شود (ترکمن و همکاران، ۱۴۰۴: ۲۳۱). این رویکرد تلاش می‌کند تا بیشترین رفاه را برای بشر، در طولانی‌ترین زمان ممکن و در بزرگترین مقیاس فضایی به دنبال داشته باشد. جامعه انسانی و محیط زیست به طور نزدیک با هم در ارتباط بوده و یک کل پیچیده و غیرقابل تقسیم را تشکیل می‌دهند. به همین دلیل، توسعه هماهنگ زیست‌محیطی و اقتصاد اجتماعی یک مشکل رایج و چالشی مشترک در سراسر جهان است که جامعه بین‌المللی نیز به دنبال حل آن است. در سال‌های اخیر، توسعه هماهنگ محیط زیست و اقتصاد به یک نقطه کانونی برای نگرانی‌های اجتماعی تبدیل شده و به عنوان یک عامل مهم در توسعه پایدار مناطق شهری مطرح شده است (Liu et al., 2022). به بیان دیگر، توسعه پایدار تلاش دارد تا رشد اقتصادی، عدالت اجتماعی و حفظ منابع طبیعی و محیط زیست را به طور همزمان محقق سازد (Tsaples & Papathanasiou, 2021). اصول توسعه پایدار را می‌توان در سه بعد اصلی محیطی، اجتماعی و اقتصادی دسته‌بندی کرد که برای رسیدن به یک مدل متوازن و جامع، باید به صورت هماهنگ عمل کنند (Segger & Olawuyi, 2025: 6).

گردشگری خلاق: رویکردی نو در فضای شهری

فضاهای شهری، به دلیل تراکم جمعیتی، نقش مهمی به عنوان مراکز فعالیت گردشگری ایفا می‌کنند و گردشگری شهری به عنوان یک راهبرد اساسی در بازآفرینی فرهنگی مؤثر است. در فضای رقابتی شدید بین شهرها برای کسب سهم بیشتر از بازار گردشگری، رویکردهایی مانند شهر خلاق گردشگری توجه ویژه‌ای را به خود جلب کرده‌اند (Ozel, 2015: 171). (بسته نگار، ۱۳۹۷: ۵۱)؛ گردشگری خلاق به گردشگران امکان می‌دهد تا از طریق مشارکت فعال، دانش و مهارت‌های بومی، سنت‌ها و ویژگی‌های منحصر به فرد مقصد را کشف کنند (Richards & Wilson, 2006: 16) این شکل از گردشگری، با فراهم کردن فرصت‌های توسعه ظرفیت‌های خلاقانه از طریق مشارکت در دوره‌ها و تجربیات یادگیری، به عنوان یک نوع پایدار از گردشگری شناخته می‌شود (Chou & Chen, 2019: 121-129). تعریف دیگری از تجربه گردشگری خلاق، ابعادی مانند فرار از روزمرگی، کسب تجربیات منحصر به فرد، تعامل با ساکنان محلی و یادگیری را شامل می‌شود که منجر به ثبت خاطرات ماندگار می‌گردد (Ali et al., 2016: 85-100; Huang et al., 2016: 763-770). حس خوب بیرونی ناشی از چشم‌انداز، مشارکت خلاقانه، میراث بومی و کیفیت خدمات، به حس خوب درونی منجر می‌شود (Zhang & Shi, 2019: 2538-2549) هر فضا دارای پتانسیل‌های منحصر به فردی برای ارائه ترکیبی از دانش، مهارت، سرمایه فیزیکی، اجتماعی و فضایی است که آن مکان را برای فعالیت‌های خلاقانه خاص مناسب می‌سازد (Richards, G. & Marques, 2012: 15).

در عصر جدید، گردشگری فردگرایانه شده و گردشگران به دنبال تجربیات معنادار و انعطاف‌پذیر هستند. در مقابل، بسیاری از مقاصد گردشگری سنتی از تقاضا اشباع شده و با چالش ابداع محصولات جدید مواجه‌اند (مصاحبی پورفردو همکاران، ۱۴۰۲: ۴۴). در مطالعات مدیریت شهری، گردشگری به عنوان یکی از خلاق‌ترین صنایع شناخته می‌شود که نه تنها به جذب گردشگر، بلکه به توسعه اقتصادی نیز کمک می‌کند (Sleuwaegen & Boiardi, 2014: 83). رشد الگوهای جدید مصرف، اشکال نوینی از فعالیت‌های گردشگری و محصولات خلاقانه را در این صنعت به وجود آورده است. در تمام این رویکردها، اشتراکاتی مانند مشارکت فعال، تجربیات معتبر و پتانسیل توسعه مهارت مشاهده می‌شود. (Siow-Kianet al., 2013: 205) این تجارب منعطف، امکان پرورش توانایی‌های خلاقانه گردشگران را از طریق مشارکت و یادگیری فراهم می‌سازد (Richard, 2012: 266).

پیشینه پژوهش

در این بخش، به منظور فراهم آوردن بستری برای درک عمیق‌تر موضوع پژوهش و جایگاه آن در ادبیات علمی، به بررسی جامع پیشینه‌های داخلی و خارجی (جدول ۲) پرداخته خواهد شد. در واقع با توجه به پیشینه‌ی پژوهش‌های انجام‌شده، به‌ویژه در حوزه‌ی گردشگری خلاق و توسعه پایدار شهری، یک شکاف نظری و تجربی قابل توجه مشاهده می‌شود. مطالعات پیشین به ابعاد مختلفی از گردشگری خلاق (مانند شاخص‌های طراحی فضاهای اقامتی، عوامل مؤثر، برندسازی شهری و مشارکت جوانان) و نیز عوامل مؤثر در مدیریت توسعه پایدار شهری (نظیر مؤلفه‌های کالبدی-فضایی، کیفیت زندگی و حکمروایی) پرداخته‌اند و بر اهمیت ارتباط این دو مفهوم تأکید دارند. با این حال، علی‌رغم تأیید ارتباط قوی میان گردشگری خلاق و شهر پایدار، کمتر پژوهشی به تبیین یک الگوی جامع و یکپارچه با تأکید بر نقش محوری گردشگری خلاق در تحقق شهر پایدار، آن هم با رویکرد بومی‌سازی و مطالعه موردی در یک کلان‌شهر خاص با ویژگی‌های منحصربه‌فرد مانند اهواز، پرداخته است. به عبارت دیگر، در حالی که پژوهش‌های موجود اجزای مختلف این پازل را روشن کرده‌اند و برخی به صورت کلی به ابعاد فرهنگی، اجتماعی، اقتصادی و مدیریتی گردشگری خلاق اشاره کرده‌اند، اما خلاء یک مدل ساختاریافته و تجربی که با استفاده از روش‌های پیشرفته مدل‌سازی معادلات ساختاری (PLS-SEM) بتواند روابط پیچیده و تأثیرات متقابل ابعاد مختلف گردشگری خلاق بر شاخص‌های شهر پایدار را در بستر ویژگی‌های خاص اهواز تبیین کند، مشهود است. این پژوهش قصد دارد با پر کردن این شکاف، نه تنها به غنای ادبیات نظری کمک کند، بلکه یک الگوی عملیاتی و کارآمد برای توسعه پایدار شهری اهواز با محوریت گردشگری خلاق ارائه دهد.

جدول (۲). پیشینه پژوهش

پژوهشگر/سال	عنوان	نتایج پژوهش
میرزایی و همکاران (۱۴۰۴)	شناسایی و تحلیل شاخص‌های طراحی فضاهای اقامتی و تفریحی در مدل گردشگری خلاق (مطالعه موردی: شهر سنندج)	یافته‌های این پژوهش نشان می‌دهد که برای توسعه گردشگری خلاق در فضاهای اقامتی و تفریحی، توجه به هر شش بعد و ۲۲ شاخص شناسایی شده ضروری است و در این میان، ابعاد زیست‌محیطی و خلاقیت از اهمیت ویژه‌ای برخوردارند.
حجاریان و همکاران (۱۴۰۳)	مطالعه و بررسی فضایی برخورداری از ابعاد شاخص‌های گردشگری خلاق (مورد مطالعه: استان اصفهان).	یافته‌های پژوهش نشان داد که وضعیت گردشگری خلاق در شهرستان‌های مورد مطالعه به شدت بحرانی است. این مناطق در شرایط «نسبتاً نامطلوب» تا «کاملاً نامطلوب» قرار دارند که لزوم یک مداخله فوری و برنامه‌ریزی شده را برای توسعه این بخش ضروری می‌سازد.
اقبال مقدم و همکاران (۱۴۰۳)	گردشگری خلاق در بافت‌های تاریخی با رویکرد کسب‌وکارهای نوپا (مورد پژوهشی: شهر رشت)	نتایج نشان داد که ارتباط قوی و مستقیم میان این دو بُعد است. نتایج با ضرایب بتا (β) به ترتیب ۰،۴۵۹ و ۰،۵۹۰، تأیید می‌کند که ایجاد یک بستر حمایتی برای کسب‌وکارهای نوپا، نقش حیاتی در توسعه گردشگری خلاق، به‌ویژه در بافت‌های تاریخی، ایفا می‌کند.

<p>نتایج پژوهش نشان می‌دهد که برای مدیریت و دستیابی به شهر پایدار و شکوفایی در شهر لواسان، پنج مؤلفه کلیدی وجود دارد: کالبدی-فضایی، کیفیت زندگی، مدیریت هوشمند، عدالت و برابری و حکمروایی و قانون‌گذاری بهینه. از میان این عوامل، بعد کالبدی-فضایی بیشترین تأثیر را دارد.</p>	<p>تبیین عوامل مؤثر در مدیریت توسعه پایدار شهری، با تأکید بر شهرهای شکوفای پیرامون کلانشهرها (نمونه موردی: شهر لواسان)</p>	<p>پورجعفر و همکاران (۱۴۰۳)</p>
<p>نتایج پژوهش نشان می‌دهد که برای توسعه گردشگری خلاق در منطقه هورامان، باید بر تجربه و تعامل به عنوان مهم‌ترین اولویت تمرکز کرد. پس از آن، عوامل اصالت، کیفیت خدمات، حمایت از گردشگری خلاق، آگاهی و اطلاع‌رسانی، میراث بومی و مشارکت به ترتیب از اهمیت ویژه‌ای برخوردارند.</p>	<p>شناسایی و اولویت‌بندی عوامل مؤثر در گردشگری خلاق (نمونه ی موردی: هورامان استان کردستان)</p>	<p>سلیمانی و همکاران (۱۴۰۲)</p>
<p>نتایج پژوهش نشان داد که پایداری شهری یک فرآیند پیچیده و پویاست که از هماهنگی دقیق سه عامل کلیدی گردشگری فرهنگی-خلاق، برندسازی شهری و مشارکت جوانان حاصل می‌شود. در واقع، گردشگری خلاق به عنوان نیروی محرک اصلی، برندسازی شهر را تقویت کرده و با جذب مشارکت جوانان، زمینه‌ساز توسعه متوازن و پایدار می‌شود.</p>	<p>برندسازی شهری از طریق گردشگری فرهنگی-خلاق: مروری بر مشارکت جوانان برای توسعه پایدار</p>	<p>کاسمسارن^۱ و همکاران (۲۰۲۵)</p>
<p>نتایج پژوهش نشان داد که افزایش چشمگیر تحقیقات در حوزه گردشگری خلاق، این زمینه را به یکی از مهم‌ترین مباحث پژوهشی تبدیل کرده است. در این میان، پرتغال و هلند به ترتیب با بیشترین تعداد انتشارات و استنادات، پیشگامان این حوزه محسوب می‌شوند. این بررسی با شناسایی نویسندگان، کشورها، مؤسسات و مجلات کلیدی، نشان می‌دهد که این حوزه فراتر از یک موضوع صرفاً گردشگری است و با مفاهیم گسترده‌تری مانند شهر پایدار ارتباط تنگاتنگی دارد.</p>	<p>گردشگری خلاق: مرور گذشته و ترسیم آینده</p>	<p>شارما^۲ و همکاران (۲۰۲۵)</p>
<p>نتایج این پژوهش نشان می‌دهد که برای توسعه گردشگری خلاق و دستیابی به شهر پایدار در منطقه کردستان، ابعاد مختلفی از اهمیت متفاوتی برخوردارند. بعد فرهنگی با بالاترین بار عملی (۰٫۹۵)، به عنوان مهم‌ترین عامل شناخته شده است، و پس از آن ابعاد اجتماعی (۰٫۹۲)، اقتصادی (۰٫۸۸) و مدیریتی/سیاسی (۰٫۸۳) قرار دارند. این یافته‌ها تأکید می‌کنند که برنامه‌ریزی فرهنگی، مشارکت جامعه محلی و حمایت از زیرساخت‌ها نقشی حیاتی در تقویت گردشگری خلاق دارند.</p>	<p>بررسی پویایی‌های گردشگری خلاق: دیدگاهی گردشگر محور برای دستیابی به توسعه پایدار اقتصادی</p>	<p>ژو^۳ و همکاران (۲۰۲۵)</p>
<p>بر اساس یافته‌های این پژوهش، استراتژی‌های گردشگری خلاق در بان چیانگ توانایی ویژه‌ای در ارتقای ابعاد چهارگانه شهر پایدار دارند: حفاظت از محیط زیست، حفظ فرهنگ، توانمندسازی اقتصادی و رفاه اجتماعی. این موفقیت مرهون همکاری چندجانبه و فعالانه ذینفعان محلی است که از طریق شبکه بنگاه‌های اجتماعی به توسعه گردشگری خلاق و افزایش سرمایه اجتماعی دست یافته‌اند. پژوهش حاضر با ارائه مدلی برای استراتژی‌های گردشگری خلاق و توسعه سرمایه اجتماعی، بینش‌های ارزشمندی را برای سیاست‌گذاران و جوامع محلی فراهم می‌کند تا از طریق گردشگری خلاق به توسعه پایدار دست یابند.</p>	<p>چارچوب سرمایه‌های اجتماعی برای توسعه پایدار: مطالعه کیفی گردشگری خلاق در سایت میراث جهانی بان چیانگ.</p>	<p>سوریانکیتکائو و همکاران^۴ (۲۰۲۵)</p>
<p>یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که برای دستیابی به شهر پایدار از طریق گردشگری خلاق، تقویت هم‌افزایی‌های خلاقانه امری حیاتی است. در این فرآیند، تنها نگرش مثبت تأمین‌کنندگان کافی نیست، بلکه درک مشترک از مفهوم خلاقیت، ادغام فرهنگ بومی و دانش محلی، و توسعه محصولات نوآورانه نقشی اساسی دارند. دستیابی به این اهداف مستلزم رفع موانع موجود مانند کمبود حمایت مالی، سیاست‌گذاری‌های ناکافی دولت و ضعف زیرساخت‌ها است.</p>	<p>عوامل تعیین‌کننده توسعه گردشگری خلاق: دیدگاه ذینفعان.</p>	<p>لی و کو^۵ (۲۰۲۴)</p>

گردآوری: نگارندگان، ۱۴۰۴

¹ Kasemsarn et al

² Sharma et al

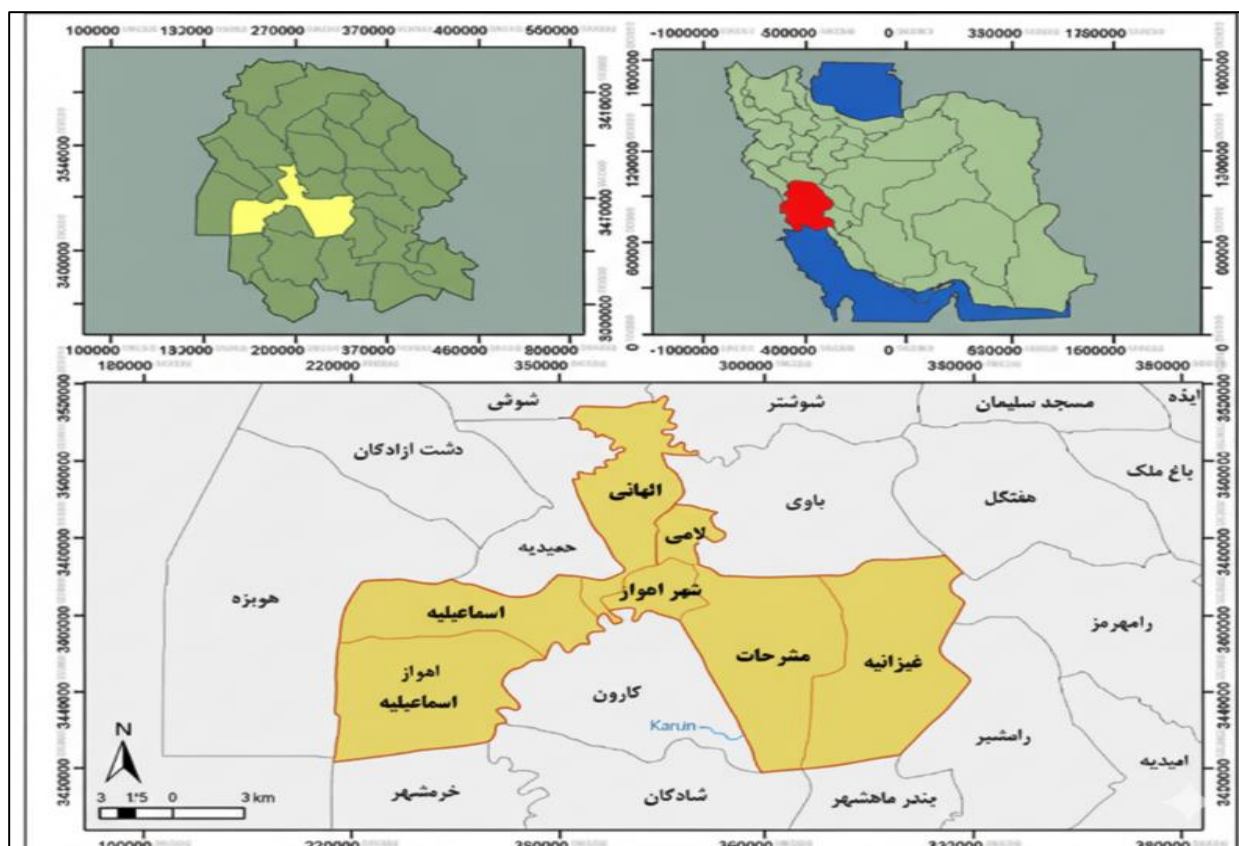
³ Zou et al

⁴ Suriyankietkaew et al

⁵ Liu & Kou

محدوده مورد مطالعه

قلمرو جغرافیایی پژوهش حاضر شهر اهواز است که به عنوان مرکز استان خوزستان و هفتمین شهر پرجمعیت ایران شناخته می‌شود. بر اساس آمار رسمی سال ۱۳۹۵، جمعیت این شهر بالغ بر ۱/۱۸۴/۷۸۸ نفر بوده است (مرکز آمار ایران، ۱۳۹۵). اهواز از نظر جغرافیایی در عرض شمالی ۳۱ درجه و ۲۰ دقیقه و طول شرقی ۴۸ درجه و ۴۰ دقیقه قرار دارد و در بخش جلگه‌ای استان خوزستان واقع شده است. ارتفاع این شهر از سطح دریا ۱۸ متر است و وسعت آن در محدوده قانونی شهری به ۱۹،۴۹۴ هکتار می‌رسد. این موقعیت استراتژیک و جمعیت قابل توجه، اهواز را به بستر مناسبی برای بررسی الگوی تحقق شهر پایدار با تأکید بر گردشگری خلاق تبدیل کرده است. (معاونت برنامه ریزی شهری اهواز، ۱۳۹۶: ۶). شکل (۲) بیانگر محدوده جغرافیایی شهر اهواز می‌باشد.

شکل (۲). موقعیت جغرافیایی شهر اهواز. ترسیم: نگارندگان، ۱۴۰۴

مواد و روش‌ها

پژوهش حاضر با هدف بررسی الگوی مطلوب تحقق شهر پایدار با تأکید بر گردشگری خلاق در اهواز، یک پژوهش کمی و کاربردی است که از روش توصیفی-همبستگی بهره گرفته است. به منظور بررسی روابط میان متغیرها و تجزیه و تحلیل داده‌ها، تکنیک مدل‌سازی معادلات ساختاری (SEM) با رویکرد حداقل مربعات جزئی (PLS) انتخاب گردیده است. جامعه آماری این تحقیق شامل شهروندان شهر اهواز است که حجم نمونه با استفاده از فرمول کوکران، ۳۸۶ پرسشنامه تعیین شده و به روش نمونه‌گیری تصادفی جمع‌آوری شده‌اند. داده‌ها از طریق پرسشنامه محقق ساخته که به صورت حضوری و آنلاین

تکمیل گردید، جمع‌آوری شده‌اند. روایی این پرسشنامه با تأیید کارشناسان و روایی همگرا، و پایایی آن با ضرایب آلفای کرونباخ و پایایی ترکیبی (بالتر از ۰/۷) مورد تأیید قرار گرفته است، که نشان‌دهنده ابزار اندازه‌گیری قابل اعتماد است. در بخش تحلیل داده‌ها، ابتدا از آمار توصیفی شامل فراوانی، درصد، میانگین و انحراف معیار برای خلاصه‌سازی ویژگی‌های جامعه و متغیرها استفاده شده است. سپس، برای تحلیل روابط و آزمون فرضیات، از آمار استنباطی و به‌طور خاص از روش PLS-SEM بهره‌برداری شده است. انتخاب این روش در تحلیل داده‌ها به دلیل ویژگی‌های منحصر به فرد خود، از جمله توانایی مدیریت هم‌خطی متغیرها، عدم نیاز به نرمال بودن داده‌ها و کارایی بالا در حجم‌های نمونه مختلف، برای این پژوهش مناسب تشخیص داده شد. علاوه بر این روش از نرم‌افزارهای SPSS نیز استفاده شده است تا الگوی مطلوب با دقت بالا شناسایی و روابط ساختاری میان متغیرهای پژوهش به طور جامع تبیین گردد. در جدول (۲) به شناسایی شاخص‌ها و زیر شاخص‌های مورد نظر پرداخته شده است.

جدول (۳). شاخص‌های گردشگری خلاق و شاخص‌های پایداری شهری

کد	زیر شاخص	شاخص	ابعاد
C1	مشارکت	سرمایه اجتماعی	گردشگری خلاق شهری ^۱
C2	یادگیری تعامل		
C3	مدارا و تحمل		
C4	اوقات فراغت	کیفیت زندگی	
C5	غنای فضای شهری		
C6	طبقه خلاق	استعداد گردشگری	
C7	صنایع خلاق		
C8	سرمایه‌های انسانی		
C9	زیرساخت‌های پشتیبان خلاقیت	زیرساخت‌های فیزیکی-پشتیبانی	
C10	میراث فرهنگی		
C11	نیاز-انگیزه	تجربه گردشگری	توسعه‌ی پیدار شهری
C12	خلاقیت		
C13	اشتغال	اقتصادی	
C14	درآمد		
C15	کاهش مهاجرت	اجتماعی-فرهنگی	
C16	تعاملات فرهنگی		
C17	حفظ منابع طبیعی	زیست محیطی	
C18	بهبود محیط زیست شهری		
C19	تغییر کاربری زمین	کالبدی	
C20	افزایش امکانات کالبدی		
S1	بهداشت و درمان	بهداشت و درمان	
S2	حمل و نقل	حمل و نقل	
S3	تاسیسات و تجهیزات	تاسیسات و تجهیزات	
S4	فضای سبز	فضای سبز	
S5	دسترسی	دسترسی	
S6	کیفیت مسکن	کیفیت مسکن	

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۴

¹ Creative urban tourism

یافته‌ها

در الگوسازی معادلات ساختاری^۱ برای تحلیل الگوها و روابط بین متغیرها، دو مرحله اصلی وجود دارد: آزمون مدل اندازه‌گیری و آزمون الگوی ساختاری. در این روش، الگوی اندازه‌گیری (مدل بیرونی) به ارزیابی روایی ابزارهای اندازه‌گیری و سازه‌های پژوهش می‌پردازد. یکی از ملاک‌های اصلی برای بررسی اعتبار سازه‌ها، روایی همگرا است که شامل سه شاخص کلیدی می‌شود: اعتبار ترکیبی^۲، بارهای عاملی هر گویه و میانگین واریانس استخراج‌شده^۳ بارهای عاملی که نشان‌دهنده همبستگی هر گویه با سازه خود است، باید حداقل ۰/۶ یا بیشتر باشد تا گویه مورد نظر به عنوان یک نشانگر معتبر برای سازه در نظر گرفته شود. همچنین، اعتبار ترکیبی که جایگزینی برای آلفای کرونباخ محسوب می‌شود، باید مقداری بالاتر از ۰/۷ داشته باشد تا پایداری درونی سازه را نشان دهد. علاوه بر این، معیار میانگین واریانس استخراج‌شده نیز نقش مهمی در ارزیابی روایی همگرا دارد و نشان می‌دهد که یک سازه تا چه حد می‌تواند واریانس نشانگرهای خود را تبیین کند. بر اساس پیشنهاد Fornell و Larcker، مقدار AVE باید ۰/۵ یا بیشتر باشد، به این معنی که حداقل ۵۰ درصد از واریانس نشانگرها توسط سازه مربوطه تبیین شده است. در نهایت، الگوی ساختاری (مدل درونی) به منظور آزمون فرضیه‌ها و روابط بین متغیرهای پنهان (مکنون) به کار می‌رود. به طور کلی، مقادیر مناسب در شاخص‌های اعتبار ترکیبی، بارهای عاملی و AVE نشان‌دهنده همبستگی قوی بین سازه‌ها و وجود روایی همگرا در پژوهش است. این تحلیل دو مرحله‌ای به محققان کمک می‌کند تا از اعتبار و پایایی مدل خود اطمینان حاصل کنند. در جدول (۴)، روایی و پایایی گویه‌های مربوط به پرسش‌نامه مورد ارزیابی قرار گرفته است. نتایج ارائه شده در این جدول نشان می‌دهد که سوالات مورد استفاده در پژوهش از نظر اعتبار (روایی) و پایداری (پایایی) از معیارهای لازم برخوردار هستند. این ارزیابی‌ها به پژوهشگر اطمینان می‌دهند که ابزارهای اندازه‌گیری به درستی طراحی شده‌اند و داده‌های جمع‌آوری شده از کیفیت بالایی برخوردار هستند.

جدول ۴. نتایج بررسی روایی و پایایی پرسشنامه

AVE	پایایی ترکیبی	rho_A	آلفای کرونباخ	
۰/۶۴۸	۰/۷۸۶	۰/۷۸۹	۰/۷	اجتماعی-فرهنگی
۰/۶۸۱	۰/۸۶۵	۰/۷۷۲	۰/۷۶۵	استعداد گردشگری
۰/۷۵۶	۰/۸۶۱	۰/۷۹۳	۰/۷۸	اقتصادی
۰/۷۸۵	۰/۸۷۹	۰/۷۵۹	۰/۷۳	تجربه گردشگری
۰/۷۱	۰/۸۳	۰/۷۱۲	۰/۷۰۲	زیرساخت‌های فیزیکی-پشتیبانی
۰/۷	۰/۸۲۳	۰/۷۸۸	۰/۷۲۵	زیست محیطی
۰/۶۸	۰/۸۶۴	۰/۷۶۵	۰/۷۶۴	سرمایه اجتماعی
۰/۷۳۱	۰/۸۴۵	۰/۷۳۴	۰/۷۳۲	کالبدی
۰/۷۱۵	۰/۸۳۴	۰/۷۰۸	۰/۷۰۳	کیفیت زندگی
۰/۵۴۲	۰/۸۸۴	۰/۹۰۸	۰/۸۵۹	گردشگری خلاق
۰/۵۷۸	۰/۸۹	۰/۸۶۵	۰/۸۵۱	توسعه پایدار شهری

1 SEM

2 Composite Reliability

3 AVE

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۴

بر اساس جدول ۴، تمامی سازه‌های مورد بررسی در این پرسشنامه از نظر روایی همگرا و پایایی در سطح مطلوبی قرار دارند. مقادیر AVE برای همه سازه‌ها، به جز دو مورد آخر، بالاتر از ۰٫۵ است که نشان‌دهنده روایی همگرای خوب است. برای سازه‌های "گردشگری خلاق" (۰/۵۴۲) و "توسعه پایدار شهری" (۰/۵۷۸)، هرچند مقادیر AVE کمی پایین‌تر از بقیه هستند، اما همچنان از معیار حداقل ۰/۵ بالاترند. همچنین، مقادیر پایایی ترکیبی (CR) و آلفای کرونباخ برای تمامی سازه‌ها بالاتر از ۰/۷ است که نشان می‌دهد پرسشنامه از پایداری درونی کافی برخوردار است. در نهایت می‌توان گفت، نتایج این جدول تأیید می‌کند که ابزار اندازه‌گیری استفاده شده در این پژوهش معتبر و قابل اعتماد است و داده‌های جمع‌آوری شده از کیفیت بالایی برخوردارند.

جدول ۵. نتایج تحلیل عاملی تاییدی

ابعاد	شاخص	زیر شاخص	کد	بار عاملی
گردشگری خلاق شهری (Creative urban tourism)	سرمایه اجتماعی	مشارکت	C1	۰/۸۰۹
		یادگیری تعامل	C2	۰/۸۳۰
		مدارا و تحمل	C3	۰/۸۳۴
	کیفیت زندگی	اوقات فراغت	C4	۰/۸۶۵
		غنای فضای شهری	C5	۰/۸۲۶
		طبقه خلاق	C6	۰/۸۶۱
	استعداد گردشگری	صنایع خلاق	C7	۰/۷۶۶
		سرمایه‌های انسانی	C8	۰/۸۴۶
		زیرساخت‌های فیزیکی - پشتیبانی	C9	۰/۸۰۵
	تجربه گردشگری	میراث فرهنگی	C10	۰/۸۷۸
		نیاز-انگیزه	C11	۰/۸۵۷
		خلاقیت	C12	۰/۹۱۴
اقتصادی	اشتغال	C13	۰/۸۴۵	
	درآمد	C14	۰/۸۹۳	
	کاهش مهاجرت	C15	۰/۸۶۳	
اجتماعی-فرهنگی	تعاملات فرهنگی	C16	۰/۷۴۲	
	حفظ منابع طبیعی	C17	۰/۸۶۹	
	بهبود محیط زیست شهری	C18	۰/۸۰۳	
کالبدی	تغییر کاربری زمین	C19	۰/۸۴۵	
	افزایش امکانات کالبدی	C20	۰/۸۶۵	
	بهداشت و درمان	S1	۰/۷۹۲	
توسعه پایدار شهری	حمل و نقل	S2	۰/۷۱۷	
	تاسیسات و تجهیزات	S3	۰/۸۰۵	
	فضای سبز	S4	۰/۶۳۱	
	دسترسی	S5	۰/۷۰۲	
	کیفیت مسکن	S6	۰/۸۸۸	
	بهداشت و درمان	S6	۰/۸۸۸	

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۴

بر اساس نتایج جدول (۵) تمامی بارهای عاملی برای شاخص‌ها و زیرشاخص‌های مربوط به ابعاد گردشگری خلاق شهری و توسعه پایدار شهری در سطح بسیار بالایی قرار دارند.

- ❖ بارهای عاملی نشان‌دهنده میزان همبستگی هر گویه با سازه پنهان مربوط به خود هستند. در این جدول، تمامی بارهای عاملی بسیار بالاتر از ۰/۶ (که حداقل معیار قابل قبول است) قرار دارند.
- ❖ بالاترین بار عاملی مربوط به زیرشاخص خلاقیت (۰/۹۱۴) در بعد "تجربه گردشگری" است که نشان می‌دهد این زیرشاخص قوی‌ترین و مهم‌ترین نشانگر برای بعد خود است.
- ❖ پایین‌ترین بار عاملی مربوط به زیرشاخص فضای سبز (۰/۶۳۱) در بعد "توسعه پایدار شهری" است که با وجود اینکه پایین‌ترین مقدار است، همچنان از سطح قابل قبول (۰/۶) بالاتر است.

به طور کلی، مقادیر بالای بارهای عاملی (اکثر آنها بالاتر از ۰/۷ و بسیاری بالاتر از ۰/۸) نشان‌دهنده روایی سازه و همگرایی قوی بین گویه‌ها و ابعاد مربوط به آن‌هاست. این یافته‌ها تأیید می‌کنند که مدل اندازه‌گیری پژوهش از کیفیت بالایی برخوردار است و متغیرها به درستی ابعاد خود را می‌سنجند. در نهایت می‌توان گفت که، تحلیل نتایج جدول نشان می‌دهد که تمامی شاخص‌ها و زیرشاخص‌های تعریف‌شده، نشانگرهای مناسبی برای سنجش ابعاد اصلی پژوهش (گردشگری خلاق شهری و توسعه پایدار شهری) هستند. این امر، اعتبار و پایایی ابزار تحقیق را تأیید کرده و نشان می‌دهد که داده‌های جمع‌آوری شده برای تحلیل‌های بعدی قابل اتکا هستند.

تحلیل مدل ساختاری

نتایج جدول ۶، که به ارزیابی روایی و اگر با استفاده از روش فورنل و لارکر می‌پردازد، نشان‌دهنده اعتبار و تمایز مناسب سازه‌های پژوهش از یکدیگر است. در این جدول، مقادیر قطر اصلی ماتریس، که در واقع جذر میانگین واریانس استخراج‌شده (AVE) هر سازه هستند، باید از تمامی مقادیر همبستگی آن سازه با سایر سازه‌ها بیشتر باشند. این شرط اساسی برای تأیید روایی و اگر است و نشان می‌دهد که هر سازه، واریانس داخلی خودش را بیشتر از واریانس مشترک با سازه‌های دیگر تبیین می‌کند. با توجه به اینکه مقادیر قطر اصلی ماتریس بالاتر از ضرایب همبستگی در همان ردیف و ستون قرار دارند، می‌توان نتیجه گرفت که سازه‌ها از یکدیگر مستقل هستند و شاخص‌ها به‌طور مناسبی ابعاد پنهان خود را اندازه‌گیری می‌کنند. این یافته، اعتبار و قابلیت تمایز بین سازه‌های پژوهش را تأیید می‌کند و اطمینان می‌دهد که مدل اندازه‌گیری دارای پایایی و روایی لازم است.

بر اساس تحلیل نتایج جدول (۶)، تمامی معیارها برای تأیید روایی و اگر برقرار است. همان‌طور که مشاهده می‌شود، مقادیر ریشه دوم AVE برای تمامی سازه‌ها، از جمله اجتماعی-فرهنگی (۰/۸۰۵)، استعداد گردشگری (۰/۸۲۵)، اقتصادی (۰/۸۷۰)، تجربه گردشگری (۰/۸۸۶)، توسعه پایدار شهری (۰/۷۶۰)، زیرساخت‌های فیزیکی-پشتیبانی (۰/۸۴۲)، زیست‌محیطی (۰/۸۳۷)، سرمایه اجتماعی (۰/۸۲۴)، کالبدی (۰/۸۵۵)، کیفیت زندگی (۰/۸۴۶)، و گردشگری خلاق (۰/۵۸۵)، از مقادیر همبستگی آن‌ها با سایر سازه‌ها در همان سطر و ستون بیشتر است. این یافته‌ها به‌طور قاطعانه نشان می‌دهد که هر یک از سازه‌های پژوهش به‌طور مستقل و منحصر به فردی از یکدیگر متمایز هستند و در عمل مفاهیم متفاوتی را می‌سنجند. در نتیجه، می‌توان با اطمینان نتیجه‌گیری کرد که روایی و اگر در این مدل به‌طور کامل تأیید شده است.

جدول ۶. سنجش روایی واگرا به روش فورنل و لارکر

گردشگری خلاق	کیفیت زندگی	کالبدی	سرمایه اجتماعی	زیست محیطی	زیرساخت های فیزیکی-پشتیبانی	توسعه پایدار شهری	تجربه گردشگری	اقتصادی	استعداد گردشگری	اجتماعی-فرهنگی
۰/۱۵۸۵	۰/۱۸۰۶	۰/۷۲۱	۰/۸۴۹	۰/۴۷۶	۰/۶۹	۰/۷۵۷	-۰/۳۹	۰/۵۰۷	۰/۸۶۴	۰/۶۴۸
۰/۸۴۶	۰/۴۸۶	۰/۷۰۱	۰/۷۰۱	۰/۲۶۷	۰/۵۰۸	۰/۵۳۶	-۰/۲۵۵	۰/۳۵۱	۰/۶۸۴	۰/۴۲۸
۰/۸۵۵	۰/۸۵۵	۰/۴۸۷	۰/۴۸۷	۰/۲۹۹	۰/۵۳	۰/۶۱۶	-۰/۳۲۶	۰/۳	۰/۷۱	۰/۴۵۲
۰/۸۳۷	۰/۲۶۷	۰/۲۶۷	۰/۲۶۷	۰/۲۶۷	۰/۲۶۷	۰/۲۶۷	-۰/۱۱۱	۰/۲۴۲	۰/۳۱۱	۰/۴۷۶
۰/۸۴۲	۰/۴۶۲	۰/۴۶۲	۰/۴۶۲	۰/۴۶۲	۰/۴۶۲	۰/۴۶۲	-۰/۱۰۵۱	۰/۴۳۱	۰/۵۹۳	۰/۳۲
۰/۷۶	۰/۳۳۲	۰/۳۳۲	۰/۳۳۲	۰/۳۳۲	۰/۳۳۲	۰/۳۳۲	-۰/۳۳۲	۰/۳۴۹	۰/۶۵۱	۰/۵۱۶
۰/۸۸۶	۰/۸۸۶	۰/۸۸۶	۰/۸۸۶	۰/۸۸۶	۰/۸۸۶	۰/۸۸۶	۰/۸۸۶	۰/۸۸۶	۰/۸۸۶	۰/۸۸۶
۰/۸۷	۰/۸۷	۰/۸۷	۰/۸۷	۰/۸۷	۰/۸۷	۰/۸۷	۰/۸۷	۰/۸۷	۰/۸۷	۰/۸۷
۰/۸۲۵	۰/۸۲۵	۰/۸۲۵	۰/۸۲۵	۰/۸۲۵	۰/۸۲۵	۰/۸۲۵	۰/۸۲۵	۰/۸۲۵	۰/۸۲۵	۰/۸۲۵
۰/۴۱۶	۰/۴۱۶	۰/۴۱۶	۰/۴۱۶	۰/۴۱۶	۰/۴۱۶	۰/۴۱۶	۰/۴۱۶	۰/۴۱۶	۰/۴۱۶	۰/۴۱۶
۰/۸۰۵	۰/۸۰۵	۰/۸۰۵	۰/۸۰۵	۰/۸۰۵	۰/۸۰۵	۰/۸۰۵	۰/۸۰۵	۰/۸۰۵	۰/۸۰۵	۰/۸۰۵

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۴.

نتایج این تحلیل نشان می‌دهد که مدل پژوهش دارای روایی واگرای قوی است و اعتبار داده‌ها را تأیید می‌کند. علاوه بر این، همبستگی‌های بالا بین "گردشگری خلاق" و سایر ابعاد، به‌ویژه "توسعه پایدار شهری"، نقش محوری گردشگری خلاق را به‌عنوان یک راهبرد مؤثر برای توسعه پایدار در شهر اهواز برجسته می‌کند.

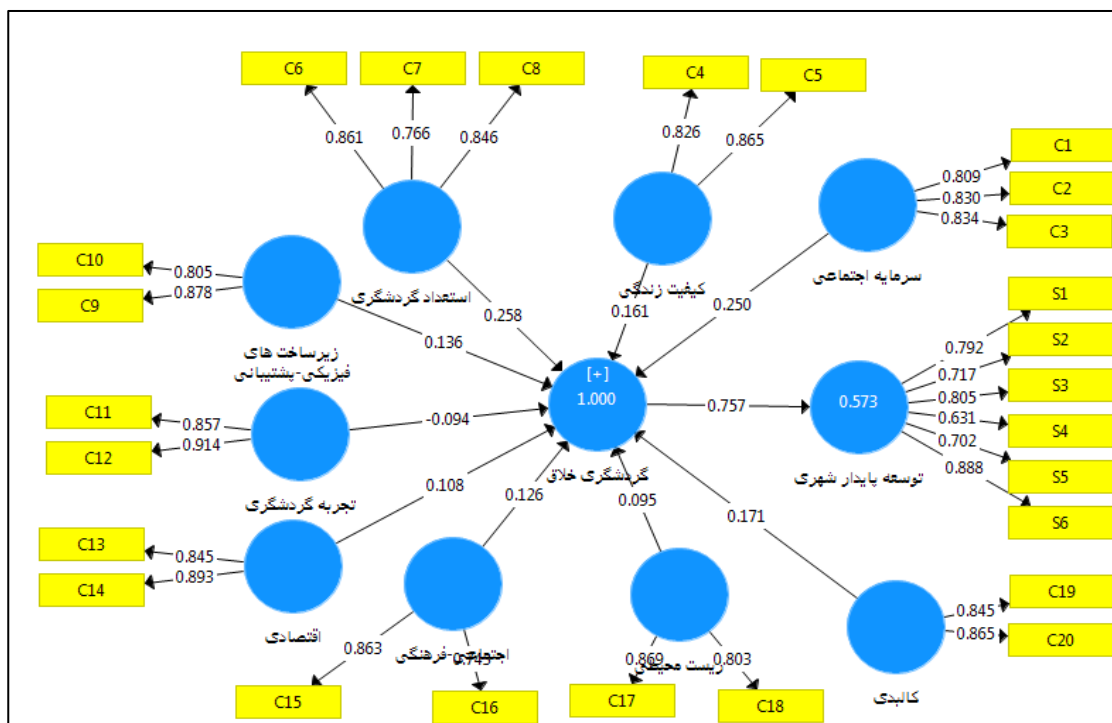
جدول ۷. سنجش روایی واگرا به روش هتروترایت-مونوترایت (HTMT)

گردشگری خلاق	کیفیت زندگی	کالبدی	سرمایه اجتماعی	زیست محیطی	زیرساخت های فیزیکی-پشتیبانی	توسعه پایدار شهری	تجربه گردشگری	اقتصادی	استعداد گردشگری	اجتماعی-فرهنگی
۱/۰۶۵	۰/۷۸	۰/۷۸	۱/۰۳۳	۰/۴۴۸	۰/۸۳۴	۰/۷۳۴	۰/۳۸۲	۰/۵۵	۱	۰/۷۹۶
۰/۹۴	۰/۷۸	۰/۷۸	۰/۹۴	۰/۴۴۸	۰/۸۳۴	۰/۷۳۴	۰/۳۸۲	۰/۵۵	۱	۰/۷۹۶
۰/۹۹۶	۰/۷۸	۰/۷۸	۰/۹۹۶	۰/۴۴۸	۰/۸۳۴	۰/۷۳۴	۰/۳۸۲	۰/۵۵	۱	۰/۷۹۶
۰/۷۲۸	۰/۴۴۸	۰/۴۴۸	۰/۷۲۸	۰/۴۴۸	۰/۸۳۴	۰/۷۳۴	۰/۳۸۲	۰/۵۵	۱	۰/۷۹۶
۰/۶۶۶	۰/۴۴۸	۰/۴۴۸	۰/۶۶۶	۰/۴۴۸	۰/۸۳۴	۰/۷۳۴	۰/۳۸۲	۰/۵۵	۱	۰/۷۹۶
۰/۷۷۱	۰/۴۴۸	۰/۴۴۸	۰/۷۷۱	۰/۴۴۸	۰/۸۳۴	۰/۷۳۴	۰/۳۸۲	۰/۵۵	۱	۰/۷۹۶
۰/۴۹۱	۰/۴۴۸	۰/۴۴۸	۰/۴۹۱	۰/۴۴۸	۰/۸۳۴	۰/۷۳۴	۰/۳۸۲	۰/۵۵	۱	۰/۷۹۶
۰/۶۳۷	۰/۴۴۸	۰/۴۴۸	۰/۶۳۷	۰/۴۴۸	۰/۸۳۴	۰/۷۳۴	۰/۳۸۲	۰/۵۵	۱	۰/۷۹۶
۰/۱۴۸	۰/۴۴۸	۰/۴۴۸	۰/۱۴۸	۰/۴۴۸	۰/۸۳۴	۰/۷۳۴	۰/۳۸۲	۰/۵۵	۱	۰/۷۹۶
۰/۴۲۴	۰/۴۴۸	۰/۴۴۸	۰/۴۲۴	۰/۴۴۸	۰/۸۳۴	۰/۷۳۴	۰/۳۸۲	۰/۵۵	۱	۰/۷۹۶
۰/۱۱۱	۰/۴۴۸	۰/۴۴۸	۰/۱۱۱	۰/۴۴۸	۰/۸۳۴	۰/۷۳۴	۰/۳۸۲	۰/۵۵	۱	۰/۷۹۶
۰/۴۵۶	۰/۴۴۸	۰/۴۴۸	۰/۴۵۶	۰/۴۴۸	۰/۸۳۴	۰/۷۳۴	۰/۳۸۲	۰/۵۵	۱	۰/۷۹۶
۰/۶۸۲	۰/۴۴۸	۰/۴۴۸	۰/۶۸۲	۰/۴۴۸	۰/۸۳۴	۰/۷۳۴	۰/۳۸۲	۰/۵۵	۱	۰/۷۹۶
۰/۸۲۵	۰/۴۴۸	۰/۴۴۸	۰/۸۲۵	۰/۴۴۸	۰/۸۳۴	۰/۷۳۴	۰/۳۸۲	۰/۵۵	۱	۰/۷۹۶
۰/۸۰۵	۰/۴۴۸	۰/۴۴۸	۰/۸۰۵	۰/۴۴۸	۰/۸۳۴	۰/۷۳۴	۰/۳۸۲	۰/۵۵	۱	۰/۷۹۶

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۴

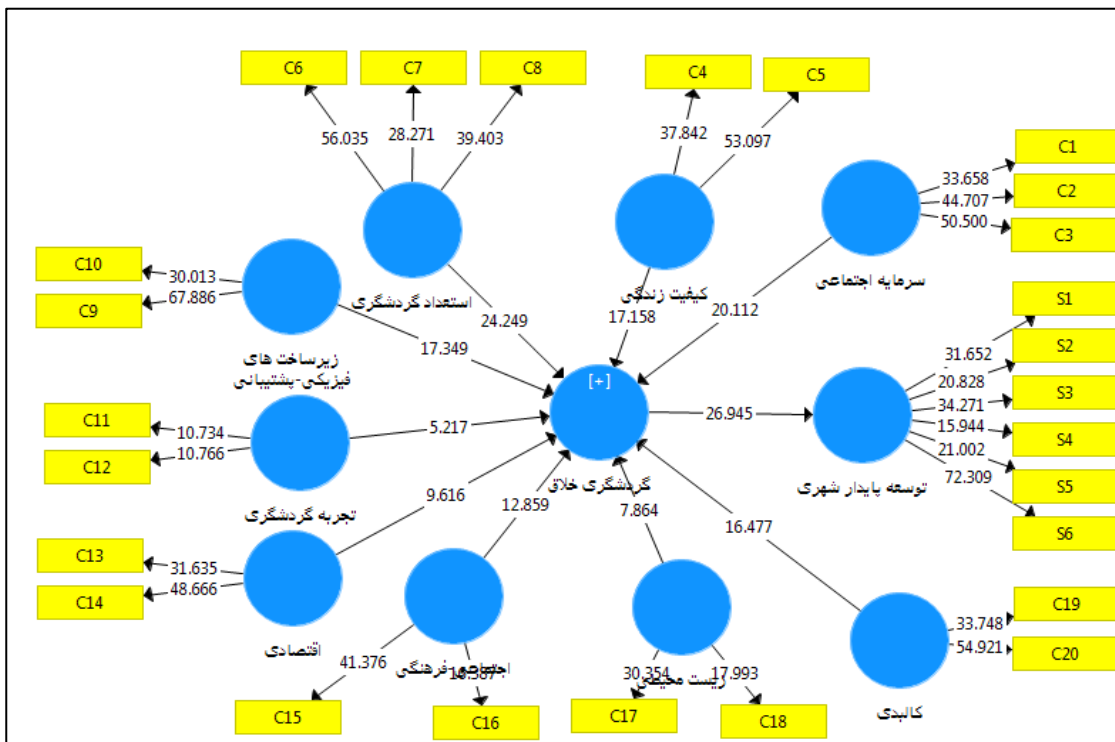
بر اساس جدول ۷ که به سنجش روایی واگرا به روش هتروترایت-مونوترایت^۱ می‌پردازد، نتایج نشان می‌دهند که روایی واگرا برای برخی از سازه‌ها تأیید نمی‌شود. در این روش، برای تأیید روایی واگرا، مقدار هتروترایت-مونوترایت بین هر دو سازه باید کمتر از ۰/۸۵ باشد (در برخی مطالعات کمتر از ۰/۹۰ نیز قابل قبول است). با توجه به نتایج جدول (۷) می‌توان گفت مقادیر بسیاری از جفت‌سازه‌ها، از جمله توسعه پایدار شهری-کالبدی (۰/۹۳۸)، سرمایه اجتماعی-کیفیت زندگی (۱/۰۳۳)، کیفیت زندگی-گردشگری خلاق (۱/۰۶۵)، استعداد گردشگری-کیفیت زندگی (۱/۰۰۰)، استعداد گردشگری-گردشگری خلاق (۱/۰۰۳)، اجتماعی-فرهنگی-گردشگری خلاق (۱/۰۴۲) و سرمایه اجتماعی-گردشگری خلاق (۰/۹۹۶)، به طور قابل توجهی بیشتر از حد مجاز هستند. این مقادیر بالا حاکی از همبستگی بسیار قوی بین این سازه‌هاست و به این معنی است که آن‌ها به اندازه کافی از یکدیگر متمایز نیستند و در حال سنجش مفاهیم مشابهی هستند. بنابراین، بر اساس معیار هتروترایت-مونوترایت، روایی واگرا در این مدل به طور کلی رد می‌شود و نیاز به بازبینی و اصلاح مدل مفهومی یا ابزارهای اندازه‌گیری وجود دارد.

پس از حصول اطمینان از روایی و پایایی ابزارهای سنجش و سازه‌های پژوهش در مدل اندازه‌گیری (مدل بیرونی)، نوبت به تحلیل مدل ساختاری (مدل درونی) می‌رسد. در این مرحله، روابط علی و معلولی میان متغیرهای پنهان بررسی شده و فرضیه‌های اصلی پژوهش مورد آزمون قرار می‌گیرند. نتایج حاصل از این تحلیل‌ها در اشکال ۳ و ۴ به صورت بصری ارائه شده‌اند، که نشان‌دهنده مدل نهایی و آزمون شده پژوهش است.

شکل (۳). مدل اندازه‌گیری ضرایب مسیر و بارهای عاملی در حالت ضرایب استاندارد

¹ HTMT

شکل (۴). ضرایب معناداری مسیر (T-Values) شاخص‌های پژوهش

نتایج تحلیل عاملی تاییدی (میانگین واریانس استخراج شده و بار عاملی) و آزمون پایایی (آلفای کرونباخ و پایایی ترکیبی) در جدول ۳ نشان داده شده است و مدل تجربی در شکل ۳ و ۴ تحقیق آمده است. که تحلیل شاخص‌های استخراج شده براساس میزان همبستگی و بار عاملی به دست آمده نشان داده است که متغیرهای تبیین کننده توسط تحلیل عاملی اکتشافی استخراج شده است که دارای پایایی کلی با میانگین ۰/۹۴۳ می باشد که میانگین بالای برای تایید این موضوع است. و مقدار ۰/۷۰ برای حداقل آن‌ها مشخص شده است. نتایج حاصل از پژوهش نشان داد با توجه به اینکه مقدار بارهای عاملی برای اکثر سوال‌ها بیشتر از ۹۰ درصد می باشد در سطح معنی داری p کمتر از ۰/۰۵ می باشد ($t > 1/96$). که این موضوع نشان داد که روایی سازه همه‌ی سوال‌های پرسشنامه یا متغیرهای آشکار مورد تایید است. در این مرحله برای سنجش سوال‌ها از پایایی ترکیبی و آلفای کرونباخ استفاده شد که طبق نتایج به دست آمده اکثر مقادیر پایایی ترکیبی به دلیل اینکه بیشتر از ۰/۷۰ می باشند از پایایی مناسبی و قابل قبولی برخوردار هستند. مقادیر آلفای کرونباخ برای اکثر متغیرها بالاتر از ۰/۷۰ بوده است که این عامل نشان دهنده‌ی تایید پایایی پرسشنامه می باشد. آلفای کرونباخ برای شاخص‌های گردشگری خلاق ۰/۸۵۹، شاخص‌های توسعه پایدار شهری ۰/۸۵۱ را نشان داد. شاخص‌های برازش مدل در جدول ۸ بررسی شده است.

جدول ۸. شاخص‌های برازش مدل پژوهش

	Saturated Model	Estimated Model
SRMR	۰/۱۲۳	۰/۱۲۳
d_ULS	۱۶/۲۳۲	۱۶/۴۲۹

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۴

با توجه به جدول ۸، شاخص‌های برازش مدل پژوهش، یعنی SRMR و d_ULS، ارزیابی شده‌اند. مقدار ^۱ SRMR برای هر دو مدل "Saturated" و "Estimated" برابر با ۰/۱۲۳ است. این مقدار به عنوان یکی از مهم‌ترین شاخص‌های برازش مدل‌های PLS-

¹ Standardized Root Mean Square Residual

SEM شناخته می‌شود و به طور کلی مقادیر کمتر از ۰/۰۸ نشان‌دهنده برازش مطلوب هستند. از این رو، مقدار ۰/۱۲۳ در این پژوهش نشان‌دهنده برازش نامطلوب مدل است. در همین راستا، مقدار d_ULS^1 نیز برای هر دو مدل، به ترتیب ۱۶/۴۱۹ و ۱۶/۲۳۲ به دست آمده است که این مقادیر نیز بالا بوده و نشان‌دهنده عدم برازش مناسب مدل با داده‌ها هستند. به طور خلاصه، هر دو شاخص مهم برازش مدل، یعنی SRMR و d_ULS ، مقادیری بالاتر از حد مطلوب دارند که این امر به طور کلی بیانگر این است که مدل آزمون شده، به خوبی با داده‌های جمع‌آوری شده برازش ندارد.

برای بررسی و ارزیابی میزان تأثیر شاخص‌های گردشگری خلاق در ارتقاء توسعه پایدار شهری میانگین شاخص‌ها و مقایسه آن‌ها با مقدار استاندارد، از آزمون t تک‌نمونه‌ای استفاده شده است که نتایج آن در جدول ۹ ارائه گردیده. در این آزمون، با توجه به مقیاس لیکرت پنج‌گزینه‌ای (۱ تا ۵)، مقدار متوسط ۳ به عنوان مبنای مقایسه در نظر گرفته شده است. شاخص‌هایی که میانگین آن‌ها به طور معنی‌داری بالاتر از عدد ۳ باشد، به عنوان عوامل تأثیرگذارتر و دارای نقش پررنگ‌تر شناخته می‌شوند. پیش از انجام این آزمون پارامتریک، نرمال بودن توزیع داده‌ها با استفاده از آماره‌های کشیدگی و کجی بررسی شده است. از آنجایی که مقادیر تمامی متغیرها در محدوده مجاز بین ۱- و ۱+ قرار دارند، فرض نرمال بودن تأیید شده و این امر اعتبار نتایج آزمون را تضمین می‌کند.

جدول ۹. آزمون تی تک نمونه‌ای به منظور بررسی میزان تأثیر شاخص‌های پژوهش

سطح معنی‌داری	مقدار t	تفاوت میانگین	میانگین
۰/۰۰۰	۱۲/۸۵۹	۰/۰۱	۰/۱۲۵
۰/۰۰۰	۲۴/۲۴۹	۰/۰۱۱	۰/۲۵۸
۰/۰۰۰	۹/۶۱۶	۰/۰۱۱	۰/۱۰۶
۰/۰۰۰	۵/۲۱۷	۰/۰۱۸	-۰/۰۹۴
۰/۰۰۰	۱۷/۳۴۹	۰/۰۰۸	۰/۱۳۵
۰/۰۰۰	۷/۸۶۴	۰/۰۱۲	۰/۰۹۴
۰/۰۰۰	۲۰/۱۱۲	۰/۰۱۲	۰/۲۵
۰/۰۰۰	۱۶/۴۷۷	۰/۰۱	۰/۱۷۲
۰/۰۰۰	۱۷/۱۵۸	۰/۰۰۹	۰/۱۶۱
۰/۰۰۰	۲۶/۹۴۵	۰/۰۲۸	۰/۷۵۶

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۴

بر اساس جدول ۹ و نتایج حاصل از آزمون t تک‌نمونه‌ای، تأثیر شاخص‌ها بر یکدیگر مورد بررسی قرار گرفته است. همانطور که مشاهده می‌شود، میانگین تمامی شاخص‌ها، به جز تجربه گردشگری، مثبت بوده و مقادیر t برای همه روابط بسیار بزرگ و سطح معنی‌داری (p-value) آن‌ها ۰/۰۰۰ است که این مقدار کمتر از سطح خطای ۰/۰۵ است. این نتایج به صورت قاطع نشان می‌دهند که تمامی روابط در مدل از لحاظ آماری معنی‌دار هستند. به عبارت دیگر، همه شاخص‌های مورد بررسی، به استثنای تجربه گردشگری، تأثیر مثبت و معنی‌داری بر گردشگری خلاق دارند. از طرفی، رابطه بین تجربه گردشگری و گردشگری خلاق دارای میانگین منفی (-۰/۰۹۴) است که نشان‌دهنده تأثیر منفی و معکوس این شاخص بر گردشگری خلاق است، هرچند این رابطه نیز از لحاظ آماری معنی‌دار است. این یافته‌ها، اهمیت و نقش پررنگ تمامی شاخص‌های پژوهش را در تعیین گردشگری خلاق، و همچنین تأثیر گردشگری خلاق بر توسعه پایدار شهری، تأیید می‌کند.

¹ Unweighted Least Squares

نتیجه‌گیری

گردشگری خلاق، با تکیه بر صنایع فرهنگی، هنرهای بومی و تعاملات اجتماعی، نقشی محوری در ارتقاء شاخص‌های پایداری شهری ایفا می‌کند. این رویکرد، فراتر از گردشگری سنتی، به تقویت سرمایه اجتماعی و توسعه استعداد‌های محلی می‌پردازد و با ایجاد فرصت‌های شغلی جدید، به رشد اقتصادی پایدار کمک می‌کند. با ترغیب به حفظ میراث فرهنگی و طبیعی، گردشگری خلاق باعث بهبود کیفیت زندگی شهروندان و افزایش ارزش‌های کالبدی و زیست‌محیطی در شهر می‌شود. بنابراین، این مدل از گردشگری، با ایجاد هم‌افزایی بین اقتصاد، فرهنگ و محیط زیست، راهبردی مؤثر برای دستیابی به توسعه پایدار شهری است. در همین راستا پژوهش حاضر با هدف مدلسازی نقش گردشگری خلاق در ارتقاء شاخص‌های پایداری شهری در شهر اهواز انجام شد. نتایج تحلیل‌های آماری نشان می‌دهند که ابزار اندازه‌گیری مورد استفاده در این پژوهش از روایی و پایایی بالایی برخوردار است.

بر اساس نتایج پژوهش تمامی سازه‌ها معیارهای لازم برای روایی همگرا را برآورده می‌کنند؛ به این صورت که مقادیر واریانس میانگین استخراج‌شده (AVE) برای همه سازه‌ها بالاتر از حد مجاز ۰/۵ است و مقادیر پایایی ترکیبی (CR) و آلفای کرونباخ نیز برای تمامی سازه‌ها از ۰/۷ فراتر رفته‌اند. این یافته‌ها تأیید می‌کنند که گویه‌های پرسشنامه به خوبی مفاهیم خود را می‌سنجند و از پایداری درونی کافی برخوردارند. علاوه بر این، تحلیل عاملی تأییدی نیز با بارهای عاملی بالا (که تقریباً همه آنها بالاتر از ۰/۷ و بسیاری بالاتر از ۰/۸ هستند)، صحت و اعتبار مدل اندازه‌گیری را تأیید می‌کند و نشان می‌دهد که هر زیرشاخص، یک نشانگر قوی و معتبر برای سنجش سازه مربوط به خود است. بالاترین بار عاملی مربوط به زیرشاخص "خلاقیت" (۰/۹۱۴) و پایین‌ترین آن مربوط به "فضای سبز" (۰/۶۳۱) است که هر دو از حد قابل قبول ۰/۶ بالاترند. نتایج این پژوهش با بخش عمده‌ای از پیشینه‌های مورد بررسی همخوانی دارد. یافته‌های مربوط به روایی همگرا و پایایی شاخص‌های گردشگری خلاق (جدول ۴ و ۵) با نتایج پژوهش‌های میرزایی و همکاران (۱۴۰۴) و سورینانیکیتکائو و همکاران (۲۰۲۵) همسو است که بر اعتبار و اهمیت ابعاد مختلف گردشگری خلاق، به ویژه ابعاد زیست‌محیطی و خلاقیت، تأکید دارند. این پژوهش‌ها همچنین نقش کلیدی سرمایه اجتماعی و مشارکت محلی را در توسعه پایدار برجسته می‌کنند که با بارهای عاملی بالای زیرشاخص‌های مربوطه در تحقیق حاضر تطابق دارد. علاوه بر این، تأثیر مثبت و معنی‌دار گردشگری خلاق بر توسعه پایدار شهری در این پژوهش، نتایج مطالعات شارما و همکاران (۲۰۲۵) و کاسمارن و همکاران (۲۰۲۵) را تقویت می‌کند که گردشگری خلاق را به عنوان ابزاری استراتژیک برای دستیابی به شهرهای پایدار و دارای هویت پویا معرفی می‌کنند. با این حال، نتایج این پژوهش در برخی موارد با پیشینه‌ها ناهمسو است. اصلی‌ترین ناهمسوایی در زمینه روایی واگرا مشاهده می‌شود. برخلاف نتایج فورنل و لارکر که روایی واگرا را تأیید می‌کند، تحلیل HTMT در این پژوهش با مقادیر بسیار بالا، آن را رد می‌کند. این نتیجه نشان می‌دهد که برخی از سازه‌ها مانند توسعه پایدار شهری و کالبدی یا کیفیت زندگی و گردشگری خلاق به اندازه کافی از هم متمایز نیستند و در حال سنجش مفاهیم مشابهی هستند. این موضوع با یافته‌های پژوهش‌هایی همچون اقبال مقدم و همکاران (۱۴۰۳) که به ارتباط مستقیم و قابل تمایز بین ابعاد مختلف اشاره دارد، در تضاد است. همچنین، در حالی که پژوهش سلیمانی و همکاران (۱۴۰۲) بر تجربه و تعامل به عنوان مهم‌ترین عامل در گردشگری خلاق تأکید می‌کند، نتایج این پژوهش نشان می‌دهد که تجربه گردشگری تنها شاخصی است که تأثیر منفی و معکوسی بر گردشگری خلاق دارد، هرچند که این رابطه از لحاظ آماری معنی‌دار است. این ناهمسوایی ممکن است به دلیل تفاوت در نمونه موردی (اهواز در مقابل هورامان) یا تفاوت‌های فرهنگی و اقلیمی باشد. با توجه به متن ارائه شده، در ادامه محدودیت‌ها، پیشنهادات برای پژوهش‌های آتی و پیشنهادهای کاربردی برای شهر اهواز آورده شده است:

محدودیت‌های پژوهش

این پژوهش، همانند سایر تحقیقات علمی، با محدودیت‌هایی مواجه بوده که ممکن است بر تعمیم‌پذیری و دقت نتایج تأثیرگذار باشد. از جمله مهم‌ترین این محدودیت‌ها می‌توان به موارد زیر اشاره کرد:

- ❖ عدم برازش مطلوب مدل: همانطور که در بخش یافته‌ها ذکر شد، شاخص‌های برازش مدل (PLS-SEM) $SRMR = 0.123$ و d_ULS بالا) نشان‌دهنده برازش نامطلوب مدل با داده‌ها هستند. این امر می‌تواند از پیچیدگی روابط بین متغیرها، حجم نمونه یا انتخاب نادرست برخی گویه‌ها ناشی شده باشد و ممکن است بر اعتبار کلی مدل پیشنهادی تأثیر بگذارد.
- ❖ محدودیت مکانی: این مطالعه به صورت موردی در شهر اهواز انجام شده است. نتایج و یافته‌ها ممکن است به دلیل ویژگی‌های خاص فرهنگی، اجتماعی، اقتصادی و محیطی اهواز، قابلیت تعمیم مستقیم به سایر شهرها و مناطق را نداشته باشند.
- ❖ محدودیت زمانی: جمع‌آوری داده‌ها در یک مقطع زمانی خاص انجام شده است. پدیده‌هایی مانند گردشگری خلاق و پایداری شهری پویا هستند و عوامل تاثیرگذار بر آن‌ها در طول زمان ممکن است تغییر کنند.
- ❖ وابستگی به پاسخ‌های خودگزارشی: داده‌ها از طریق پرسشنامه و بر اساس برداشت‌ها و نظرات پاسخ‌دهندگان جمع‌آوری شده‌اند که ممکن است تحت تأثیر سوگیری‌های فردی، تمایل به پاسخ‌های مطلوب اجتماعی، یا عدم آگاهی کامل از مفاهیم مورد پرسش قرار گرفته باشند.
- ❖ تفسیر خاص شاخص "تجربه گردشگری": یافته‌ها نشان می‌دهند که "تجربه گردشگری" تأثیر منفی و معنی‌داری بر گردشگری خلاق دارد. این نتیجه غیرمنتظره می‌تواند ناشی از نحوه درک و ارزیابی پاسخ‌دهندگان از مفهوم "تجربه گردشگری" در بستر اهواز باشد که نیازمند بررسی عمیق‌تر است.

پیشنهاد برای پژوهش‌های آتی

- ❖ با توجه به محدودیت‌ها و نتایج حاصل از این مطالعه، پژوهش‌های آتی می‌توانند در جهت‌های زیر توسعه یابند:
- ❖ اصلاح و بهبود مدل برازش: با توجه به عدم برازش مطلوب مدل کنونی، پیشنهاد می‌شود پژوهش‌های آتی به بازبینی و اصلاح مدل مفهومی، اضافه کردن متغیرهای میانجی یا تعدیل‌گر، یا استفاده از رویکردهای مدل‌سازی جایگزین برای بهبود برازش مدل با داده‌ها بپردازند. همچنین، افزایش حجم نمونه یا استفاده از داده‌های ثانویه می‌تواند در این زمینه مفید باشد.
- ❖ مطالعات تطبیقی: برای افزایش قابلیت تعمیم‌پذیری نتایج، پیشنهاد می‌شود مطالعات مشابهی در سایر شهرهای ایران یا مناطق با ویژگی‌های متفاوت انجام گیرد تا امکان مقایسه و شناسایی عوامل مشترک و خاص هر منطقه فراهم شود.
- ❖ پژوهش‌های طولی: انجام مطالعات طولی برای بررسی چگونگی تغییرات شاخص‌های پایداری شهری و نقش گردشگری خلاق در طول زمان می‌تواند به درک عمیق‌تر از پویایی این پدیده‌ها کمک کند.
- ❖ بررسی عمیق "تجربه گردشگری": با توجه به تأثیر منفی "تجربه گردشگری" بر گردشگری خلاق، پژوهش‌های کیفی (مانند مصاحبه‌های عمیق یا گروه‌های کانونی) می‌توانند به شناسایی دلایل پشت این یافته و درک دقیق‌تر از ابعاد "تجربه گردشگری" در بافت اهواز کمک کنند.
- ❖ بررسی نقش بازیگران مختلف: پژوهش‌های آتی می‌توانند نقش و دیدگاه‌های بازیگران کلیدی (مانند نهادهای دولتی، بخش خصوصی، هنرمندان محلی، ساکنان) را در توسعه گردشگری خلاق و پایداری شهری به طور جداگانه بررسی کنند.
- ❖ استفاده از روش‌های ترکیبی: بهره‌گیری از روش‌های تحقیق ترکیبی (کمی - کیفی) می‌تواند به غنی‌تر شدن یافته‌ها و درک جامع‌تری از پدیده‌های مورد مطالعه منجر شود.

پیشنهاد‌های کاربردی

بر اساس یافته‌های این پژوهش، که نشان‌دهنده اهمیت و نقش معنی‌دار اکثر شاخص‌ها در توسعه گردشگری خلاق و تأثیر آن بر پایداری شهری است، پیشنهاد‌های کاربردی زیر برای مدیران شهری و برنامه‌ریزان در شهر اهواز ارائه می‌شود:

- ❖ تقویت زیرساخت‌های فرهنگی و هنری: با توجه به بار عملی بالای زیرشاخص "خلاقیت" و تأثیر مثبت سایر شاخص‌ها بر گردشگری خلاق، سرمایه‌گذاری در ایجاد و توسعه فضاهای فرهنگی (مانند نگارخانه‌ها، مراکز هنری، کارگاه‌های خلاقانه) و حمایت از هنرمندان و صنایع دستی محلی ضروری است.
- ❖ توسعه استعدادهای محلی و آموزش: با فراهم آوردن فرصت‌های آموزشی و کارآفرینی در حوزه‌های هنرهای سنتی، صنایع دستی، و فعالیت‌های خلاقانه، می‌توان استعدادهای بومی را پرورش داد و به تقویت سرمایه اجتماعی و اقتصادی شهر کمک کرد.
- ❖ بهبود کیفیت زندگی و فضاهای عمومی: از آنجایی که "کیفیت زندگی" و "کالبدی" تأثیر مثبت بر گردشگری خلاق دارند، بهبود مبلمان شهری، توسعه فضاهای سبز، افزایش ایمنی، و زیباسازی منظر شهری می‌تواند جذابیت اهواز را برای گردشگران و شهروندان افزایش دهد.
- ❖ حفظ و احیای میراث فرهنگی (ملموس و ناملموس): با توجه به پتانسیل میراث فرهنگی، برنامه‌ریزی برای حفاظت، احیاء و معرفی جاذبه‌های تاریخی و فرهنگی اهواز، همراه با برگزاری رویدادهای مرتبط با هنرهای ناملموس (مانند موسیقی محلی، آئین‌ها و جشن‌ها)، می‌تواند به توسعه گردشگری خلاق کمک کند.
- ❖ ترویج تعاملات اجتماعی و مشارکت: ایجاد بسترهای مناسب برای تعامل گردشگران با جامعه محلی، هنرمندان و صنعتگران، می‌تواند به غنی‌سازی تجربه گردشگران و تقویت حس هویت و تعلق اجتماعی در شهروندان منجر شود.
- ❖ توجه ویژه به شاخص "تجربه گردشگری": با توجه به نتایج غیرمنتظره تأثیر منفی "تجربه گردشگری" بر گردشگری خلاق، لازم است مطالعات دقیق‌تری برای شناسایی نقاط ضعف در ارائه تجربیات گردشگری اهواز صورت گیرد. مدیران شهری باید با بهبود کیفیت خدمات، افزایش رضایتمندی گردشگران و ایجاد تجربیات منحصر به فرد و مثبت، این شاخص را به یک عامل محرک برای گردشگری خلاق تبدیل کنند.
- ❖ یکپارچه‌سازی در برنامه‌ریزی شهری: لازم است رویکرد گردشگری خلاق در برنامه‌ریزی‌های جامع شهری و توسعه پایدار ادغام شود تا از هم‌افزایی بین بخش‌های مختلف (اقتصاد، فرهنگ، محیط زیست، زیرساخت) اطمینان حاصل شود. این امر مستلزم همکاری نزدیک بین شهرداری، سازمان میراث فرهنگی، بخش خصوصی و جوامع محلی است.

ملاحظات اخلاقی

پیروی از اصول اخلاق پژوهش

نویسندگان اصول اخلاقی را در انجام و انتشار این پژوهش علمی رعایت نموده‌اند و این موضوع مورد تأیید همه آنهاست.

مشارکت نویسندگان

مشارکت نویسندگان در مقاله مستخرج از رساله دکتری به شکل توضیح داده شده از سوی مجله، مورد تأیید نویسندگان این مقاله است.

تعارض منافع

بنا بر اظهار نویسندگان این مقاله تعارض منافع ندارد.

حامی مالی

مقاله حاضر فاقد حمایت مالی است.

سپاسگزاری

از کلیه کسانی که در مراحل مختلف نوشتن این مقاله با نظرات خود ما را یاری دادند سپاسگذاری می‌کنیم.

منابع و مأخذ

- اردلان، سعید، زیاری، کرامت الله، سعیدی رضوانی، نوید و حبیبی، کیومرث. (۱۴۰۱). الگوی گردشگری خلاق مبتنی بر رویکرد بازآفرینی فرهنگ‌محور با تأکید بر ایده شهر خلاق. گردشگری و توسعه، ۱۱(۱)، ۳۵-۵۲.
[Doi: 10.22034/jtd.2021.240128.2087](https://doi.org/10.22034/jtd.2021.240128.2087)
- اقبال مقدم، رویا، سعیده زرآبادی، زهرا سادات و ذبیحی، حسین. (۱۴۰۳). گردشگری خلاق در بافت‌های تاریخی با رویکرد کسب‌وکارهای نوپا (مورد پژوهشی: شهر رشت). گردشگری و توسعه، ۱۳(۳)، ۱۹-۳۵.
[Doi: 10.22034/jtd.2024.417320.2829](https://doi.org/10.22034/jtd.2024.417320.2829)
- بسته نگار، مهرنوش و حسنی، علی (۱۳۹۷). رواداری راهبردی معنوی با معنویت راهبردی در توسعه گردشگری خلاق. باغ نظر، ۱۵(۶۰)، ۳۷-۵۰.
[Doi: 10.22034/bagh.2018.62764](https://doi.org/10.22034/bagh.2018.62764)
- بسته نگار، مهرنوش؛ حسنی، علی؛ خاکزار بفروئی، مرتضی. (۱۳۹۶). مدل مفهومی گردشگری خلاق. گردشگری و توسعه، ۶(۲)، ۸۱-۱۰۸.
[Doi: 10.22034/jtd.2020.110411.108](https://doi.org/10.22034/jtd.2020.110411.108)
- پروین، راحله، اسمعیلی سنگری، حسین و عبدالله زاده طرف، اکبر. (۱۴۰۴). نقش توسعه صنعت گردشگری در رویکرد حفاظت از میراث ناملموس (مورد پژوهی: خانه موزه های حریم مجموعه میراث جهانی بازار تاریخی تبریز). فصلنامه مطالعات توسعه پایدار شهری و منطقه ای، ۶(۲)، ۱۲۶-۱۴۰.
https://www.srds.ir/article_214842.html
- پژوهان، ایوب، بهور، شهین و ملکی، حجت اله. (۱۴۰۲). ارائه الگوی پارادایمی توسعه گردشگری خلاق روستایی (مورد مطالعه: روستاهای هدف گردشگری استان کرمانشاه). فصلنامه مطالعات مدیریت گردشگری، ۱۸(۶۴)، ۲۱۷-۲۵۹.
[Doi: 10.22054/tms.2023.76759.2892](https://doi.org/10.22054/tms.2023.76759.2892)
- پناهی، علی، و داداش پورمقدم، مجید. (۱۳۹۸). تحلیل نقش شاخص های شهر خلاق در توسعه گردشگری شهری (مطالعه موردی شهر اصفهان). شبک، ۱۵(پیاپی ۴۰)، ۸۷-۹۶.
[SID. https://sid.ir/paper/524578/fa](https://sid.ir/paper/524578/fa)
- پورجعفر، محمدرضا؛ صداقت نوری، حسین؛ زالی، نادر. (۱۴۰۳). تبیین عوامل مؤثر در مدیریت توسعه پایدار شهری، با تأکید بر شهرهای شکوفای پیرامون کلانشهرها (نمونه موردی: شهر لوسان)، نشریه تحقیقات کاربردی علوم جغرافیایی، ۲۴، ۷۳، ۱۶۳-۱۸۲.
[10.61186/jgs.24.73.163](https://doi.org/10.61186/jgs.24.73.163)
- ترکمن، مریم؛ جلیلی صدرآباد، سمانه و احمدی، ابوالفضل. (۱۴۰۴). مدل مفهومی استفاده از انرژی‌های تجدیدپذیر در توسعه پایدار شهری: مطالعه‌ای مروری. اقتصاد و برنامه ریزی شهری، ۱۶(۱)، ۲۲۶-۲۴۵.
[Doi: 10.22034/uep.2025.512007.1614](https://doi.org/10.22034/uep.2025.512007.1614)
- حجاریان، احمد. (۱۴۰۳). مطالعه و بررسی فضایی برخورداری از ابعاد شاخص های گردشگری خلاق (مورد مطالعه: استان اصفهان). برنامه ریزی و توسعه گردشگری، ۱۳(۴۸)، ۱۱۵-۱۳۹.
[Doi: 10.22080/jtpd.2024.22684.3632](https://doi.org/10.22080/jtpd.2024.22684.3632)
- خسروی، نسرين، صارمی، حمیدرضا، و صفوی، سیدعلی. (۱۳۹۹). واکاوی اثرات گردشگری بر حس مکان در جوامع مقصد با رویکرد مبتنی بر نظریه زمینه ای، بررسی موردی: لوسان. برنامه ریزی و توسعه گردشگری، ۹(۳۲)، ۳۹-۵۳.
[Doi: 10.22080/jtpd.2020.18515.3260](https://doi.org/10.22080/jtpd.2020.18515.3260)
- رحیمی فرد، قاسم، قربانی، رسول، بابایی اقدم، فریدون و حیدری چپانه، رحیم. (۱۴۰۰). ارزیابی شاخص های شهر خلاق در ایجاد گردشگری خلاق شهری (مطالعه موردی: خوی). پژوهش‌های جغرافیایی انسانی، ۴(۴)، ۱۵۰۹-۱۵۲۲.
[Doi: 10.22059/jhgr.2021.303752.1008127](https://doi.org/10.22059/jhgr.2021.303752.1008127)
- عباسی سورکی، فاطمه، شیخی، احمدرضا و نوری زمان آبادی، هدایت اله. (۱۴۰۱). شناسایی و تحلیل موانع گذار از ساختارهای سنتی به بستر هوشمند در مقاصد گردشگری روستایی بخش بن رود شهرستان اصفهان. فصلنامه مطالعات توسعه پایدار شهری و منطقه ای، ۳(۱)، ۴۴-۶۷.
https://www.srds.ir/article_152287.html

- کاظمی، محمد رضا؛ شهماری اردجانی، رفعت؛ حسنی مهر، سیده صدیقه؛ پور شیخیان، علیرضا. (۱۴۰۰). تبیین ظرفیت‌ها و زمینه‌های توسعه پایدار روستایی با تاکید بر گردشگری طبیعی در روستاهای شهرستان بندر انزلی، فصلنامه علمی و پژوهشی نگرش‌های نو در جغرافیای انسانی، (۳)، ۱۳، ۹۰۴-۹۲۲. [Doi:10.1001.1.66972251.1400.13.3.41.4](https://doi.org/10.1001.1.66972251.1400.13.3.41.4)
- کاوسی، مسعود، صابری، حمید، مومنی نجف آبادی، مهدی، و خادم‌الحسینی، احمد. (۱۴۰۱). تحلیل نقش گردشگری خلاق در توسعه شهری با استفاده از شاخص‌های فضایی موران (نمونه موردی شهر اهواز). فصلنامه علمی و پژوهشی پژوهش و برنامه ریزی شهری، ۱۳(۴۹)، ۹۲-۱۰۹. [Doi: 10.30495/jupm.2022.29802.4109](https://doi.org/10.30495/jupm.2022.29802.4109)
- محقق، فائزه، تقوایی، مسعود و صادقی، نگین. (۱۴۰۰). تبیین مؤلفه‌های گردشگری خلاق پایدار در کریدورهای طبیعی شهری مطالعه موردی: محور زاینده‌رود اصفهان. نشریه گردشگری شهری، ۸(۴)، ۸۷-۱۰۲. [Doi: 10.22059/jut.2022.335139.986](https://doi.org/10.22059/jut.2022.335139.986)
- محقق، فائزه، تقوایی، مسعود و صادقی، نگین. (۱۴۰۰). تبیین مؤلفه‌های گردشگری خلاق پایدار در کریدورهای طبیعی شهری مطالعه موردی: محور زاینده‌رود اصفهان. نشریه گردشگری شهری، ۸(۴)، ۸۷-۱۰۲. [Doi: 10.22059/jut.2022.335139.986](https://doi.org/10.22059/jut.2022.335139.986)
- مصاحبی فرد، مریم؛ خادم‌الحسینی، احمد؛ صابری، حمید؛ مختاری ملک آبادی، رضا. (۱۴۰۲). تبیین الگوی تحقق گردشگری خلاق در شهر اصفهان، جغرافیا و مطالعات محیطی، ۱۲، ۴۷، ۳۸-۵۳. https://journals.iaui.ir/article_693218.html
- معززی مهرطهران، امیرمحمد. (۱۴۰۴). عوامل مؤثر بر توسعه گردشگری خلاق در محوطه‌های میراثی. برنامه ریزی فضایی، ۱۱۵(۱)، ۱۴۱-۱۷۲. [Doi: 10.22108/sppl.2025.142479.1806](https://doi.org/10.22108/sppl.2025.142479.1806)
- میرزایی، امیر، سلیمانی، سارا و یوسف‌زمانی، مهرداد. (۱۴۰۴). شناسایی و تحلیل شاخص‌های طراحی فضاهای اقامتی و تفریحی در مدل گردشگری خلاق (مطالعه موردی: شهر سمنجان). گردشگری فرهنگ، ۶(۲۰)، ۲۰-۳۱. [Doi: 10.22034/toc.2025.497915.1183](https://doi.org/10.22034/toc.2025.497915.1183)
- Abasi Soraki, F., Shaikhi, A. R. and Nori Zaman Abadi, H. A. (2022). Identification and Analysis of Barriers to Transition from Traditional to Intelligent Structures in Rural Tourism Destinations, Case Study: Ben Roud Section, Isfahan township. *Journal of Sustainable Urban & Regional Development Studies (JSURDS)*, 3(1), 44-67. https://www.srds.ir/article_152287
- Ali, F.; Ryu, K. & Hussain, K. (2016). Influence of experiences on memories, satisfaction, and behavioral intentions: A study of creative tourism. *Journal of Travel & Tourism Marketing*. 33 (1), 85-100. <https://doi.org/10.1080/10548408.2015.1038418>
- Ardalan, S., Ziari, K., Saeedi Rezvani, N. and Habibi, K. (2022). Creative Tourism Pattern Based on Culture-Led Urban Regeneration Approach with an Emphasis on the Idea of a Creative City Case study: The Historical Fabric of the Creative City of Sanandaj. *Journal of Tourism and Development*, 11(1), 35-52. (In Persian) [doi: 10.22034/jtd.2021.240128.2087](https://doi.org/10.22034/jtd.2021.240128.2087)
- Bastenegar, M. and Hassani, A. (2018). Tolerance; a Spiritual Strategy or a Strategic Spirituality in Development of Creative Tourism. *The Monthly Scientific Journal of Bagh-e Nazar*, 15(60), 38-50. (In Persian) [doi: 10.22034/bagh.2018.62764](https://doi.org/10.22034/bagh.2018.62764)
- Beste Negar, Mehrnoush; Hassani, Ali; Khakzar-e-Fafroi, Morteza. (2017). Conceptual model of creative tourism. *Journal of Tourism and Development*, 6(2), 81-108. (In Persian). [Doi: 10.22034/jtd.2020.110411](https://doi.org/10.22034/jtd.2020.110411)
- Burbano, D. V., Valdivieso, J. C., Izurieta, J. C., Meredith, T. C., & Ferri, D. Q. (2022). "Rethink and reset" tourism in the Galapagos Islands: Stakeholders' views on the sustainability of tourism development. *Annals of Tourism Research Empirical Insights*, 3(2), 1-12.

- Chou, Sh.-H. Chen, Ch.-Fu. (2019). Antecedents and consequences of perceived coolness for generation Y in the context of creative tourism - A case study of the pier 2 art center in Taiwan. *Tourism Management*, 72, June, 121-129. <https://doi.org/10.1016/j.tourman.2018.11.016>.
- Dodds, R., & Butler, R. (Eds.). (2019). *Overtourism: Issues, realities and solutions* (Vol. 1). Walter de Gruyter GmbH & Co KG.
- Du Cros, H., & McKercher, B. (2020). *Cultural tourism*. Routledge.
- Eghbal Moghaddam, R., Saeideh Zarabadi, Z. S. and Zabihi, H. (2024). Designing the model of drivers for the development of creative tourism in historical contexts with the approach of start-up businesses (case study: Rasht city). *Journal of Tourism and Development*, 13(3), 19-35. (In Persian) [doi: 10.22034/jtd.2024.417320.2829](https://doi.org/10.22034/jtd.2024.417320.2829)
- Garcia-Melon, M., Gomez-Navarro, T., & Acuna-Dutra, S. (2017). A combined ANP-delphi approach to evaluate sustainable tourism. *Environmental Impact Assessment Review*, 34(12), 41-50. <https://doi.org/10.1016/j.eiar.2011.12.001>
- hajarian, A. (2024). Spatial Study of the Dimensions of Creative Tourism Indicators (Case Study: Isfahan Province). *Journal of Tourism Planning and Development*, 13(48), 115-139. (In Persian) [doi: 10.22080/jtpd.2024.22684.3632](https://doi.org/10.22080/jtpd.2024.22684.3632)
- Hornig, J. S., Tsai, C. Y., & Chung, Y. C. (2016). Measuring practitioners' creativity in the Taiwanese tourism and hospitality industry. *Thinking Skills and Creativity*, 19, 269-278. <https://doi.org/10.1016/j.tsc.2016.01.001>
- Hung, W.L., Lee, Y.J. & Huang, P.H. (2016). Creative experiences, memorability, and revisit intention in creative tourism. *Current Issues in Tourism*, 19 (8), 763-770. <https://doi.org/10.1080/13683500.2013.877422>
- Jelinčić, D. A. (2021). Indicators for cultural and creative industries' impact assessment on cultural heritage and tourism. *Sustainability*, 13(14), 7732. <https://doi.org/10.3390/su13147732>
- Kasemsarn, K., Sawadsri, A., Kritsanaphan, A., & Nickpour, F. (2025). Urban Branding Through Cultural-Creative Tourism: A Review of Youth Engagement for Sustainable Development. *Urban Science*, 9(6), 204. <https://doi.org/10.3390/urbansci9060204>
- kavosi, M., Saberi, H., Momeni Najafabadi, M., & khademolhoseiny, A. (2022). Analysis of the Role of Creative Tourism in Urban Development Using Moran Spatial Indexes (Case Study: Izeh city)., *Research and Urban Planning*, 13(49), 92-109. (In Persian). [Doi: 10.30495/jupm.2022.29802.4109](https://doi.org/10.30495/jupm.2022.29802.4109)
- Kazemi, M. R.; Shahmari Ardjani, R; Hassanimehr, S.; Pour Sheikhian, A. (2021). Explaining the capacities and contexts of sustainable rural development with emphasis on natural tourism in the villages of Bandar Anzali County, *Scientific and Research Quarterly Journal of New Attitudes in Human Geography*, (3)13, 904-922. (In Persian) . [Doi:20.1001.1.66972251.1400.13.3.41.4](https://doi.org/10.22001/1.66972251.1400.13.3.41.4)
- Khosravi, N., saremi, H., & safavi, S. A. (2020). Understanding Tourism Impacts on the Sense of Place in Destinations: A Grounded Theory Strategy (Case Study: Lavasan). *Journal of Tourism Planning and Development*, 9(32), 39-53. (In Persian). [Doi: 10.22080/jtpd.2020.18515.3260](https://doi.org/10.22080/jtpd.2020.18515.3260).
- Kyara, V. C., Rahman, M. M., & Khanam, R. (2022). Investigating the environmental externalities of tourism development: Evidence from Tanzania. *Heliyon*, 8(6), 1-13. [https://www.cell.com/heliyon/fulltext/S2405-8440\(22\)00905-7](https://www.cell.com/heliyon/fulltext/S2405-8440(22)00905-7)

- Lapko, A., & Panasiuk, A. (2019). Water tourism as a recipient of transport services on the example of Szczecin. *Transportation Research Procedia*, 39, 290–299. <https://doi.org/10.1016/j.trpro.2019.06.031>
- Liu, T., & Kou, I. E. (2024). Determinants for the development of creative tourism: A stakeholder perspective. *Heliyon*, 10(13). <https://doi.org/10.1016/j.heliyon.2024.e33727>
- Liu, Y., Yang, R., Sun, M., Zhang, L., Li, X., Meng, L., Wang, Y., & Liu, Q. (2022). Regional sustainable development strategy based on the coordination between ecology and economy: A case study of Sichuan Province, China. *Ecological Indicators*, 134, 108445. <https://doi.org/10.1016/j.ecolind.2021.108445>
- Mendes, B., Ferreira, M. C., & Dias, T. G. (2022). Tourism as a service: Enhancing the tourist experience. *Transportation Research Procedia*, 62, 1–8. <https://doi.org/10.1016/j.trpro.2022.02.001>
- Mirzaei, A., Soleimani, S. and Yousef Zamani, M. (2025). Identification and Analysis of Design Indicators for Recreational and Accommodation Spaces in the Creative Tourism Model (Case Study: Sanandaj City). *Tourism of Culture*, 6(20), 20-31. (In Persian). [Doi: 10.22034/toc.2025.497915.1183](https://doi.org/10.22034/toc.2025.497915.1183)
- Moazezi Mehr-e-Tehran, A. M. (2025). Identifying the Effective Factors in the Development of Creative Tourism at Heritage Sites. *Spatial Planning*, 15(1), 141-172. (In Persian). [Doi: 10.22108/sppl.2025.142479.1806](https://doi.org/10.22108/sppl.2025.142479.1806)
- Mohaghegh, F., Taghvaei, M. and sadeghy, N. (2022). Explaining the Indicators of Sustainable Creative Tourism in Urban Natural Corridors, Case Study: Zayandehrood Axis of Isfahan. *Urban tourism*, 8(4), 87-102. (In Persian) [Doi: 10.22059/jut.2022.335139.986](https://doi.org/10.22059/jut.2022.335139.986)
- Mohaghegh, F., Taghvaei, M. and sadeghy, N. (2022). Explaining the Indicators of Sustainable Creative Tourism in Urban Natural Corridors, Case Study: Zayandehrood Axis of Isfahan. *Urban tourism*, 8(4), 87-102. (In Persian) [.doi: 10.22059/jut.2022.335139.986](https://doi.org/10.22059/jut.2022.335139.986)
- Mosahefi Fard, M.; Khadem Al-Husseini, A.; Saberi, H.; & Mokhtari Malekabadi, R. (2023). Explaining the Model of Realizing Creative Tourism in the City of Isfahan, *Geography and Environmental Studies*, 12, 47, 38-53. (In Persian). https://journals.iau.ir/article_693218.html
- Ozel, C. H. (2015). Marketing to children in tourism industry: Descriptive analysis of kid-friendly hotels practices in Turkey. *Marketing Places and Spaces*, (Advances in Culture, Tourism and Hospitality Research). 10. June, 193-208. <https://doi.org/10.1108/S1871-317320150000010014>.
- Panahi, A., & Dadashpoumoghaddam, M. (2019). Analyzing the role of creative city indicators in urban tourism development (case study of Isfahan city). *Shabak*, 5(1 (40th issue), 87-96. [SID. https://sid.ir/paper/524578/fa](https://sid.ir/paper/524578/fa)
- Panahi. A. Dadashpoumoghaddam, M. (2020). Analyzing the role of creative city indices in tourism development (case study of Isfahan city), 5(1), pp: 87-96. (In Persian). (In Persian). [SID. https://sid.ir/paper/524578/fa](https://sid.ir/paper/524578/fa)
- Parvin, R., Esmaeili Sangari, H. and Abdollahzadeh Taraf, A. (2025). The Role of Tourism Industry Development in the Approach to the Protection of Intangible Heritage (Case Study: The House of Museums of the World Heritage Complex of Tabriz Historical Bazaar). *Journal of Sustainable Urban & Regional Development Studies (JSURDS)*, 6(2), 126-140. (In Persian). https://www.srds.ir/article_214842.html

- Pazhouhan, A., Behar, S. and Maleki, H. A. (2023). Providing a paradigmatic model of creative rural tourism development (case of study: target villages for tourism in Kermanshah province). *Tourism Management Studies*, 18(64), 217-259. (In Persian). [Doi: 10.22054/tms.2023.76759.2892](https://doi.org/10.22054/tms.2023.76759.2892)
- Pourjahfar M R, Sedaghat Nouri, H, Zali N. (2024). Explaining the effective factors in sustainable urban development management, with emphasis on flourishing cities around metropolises (Case study: Lavasan city). *jgs*. 24(73), 163-181. (In Persian). doi: [10.61186/jgs.24.73.163](https://doi.org/10.61186/jgs.24.73.163)
- Rahimifard, G., Ghorbani, R., Babayi Aghdam, F. and Heydari Chiyane, R. (2021). Evaluation of Creative City Indicators in Creating a Creative Tourism City (Case Study: Khoy). *Human Geography Research*, 53(4), 1509-1522. (In Persian). [Doi: 10.22059/jhgr.2021.303752.1008127](https://doi.org/10.22059/jhgr.2021.303752.1008127)
- Richards, G. & Marques, L. (2012). Exploring creative tourism. *Introduction Journal of Tourism Consumption and Practice*. 4 (2), 144- 158. <https://research.tilburguniversity.edu/en/publications/d98cddfc-fdac-48dc-8b76-9bd561712556>
- Richards, G. & Wilson, J. (2006). Developing creativity in tourist experiences: A solution to the serial reproduction of culture. *Tourism management*. 27 (6), 1209-1223. <https://doi.org/10.1016/j.tourman.2005.06.002>
- Segger, M. C. C., & Olawuyi, D. S. (2025). Sustainable development law: principles, practices, and prospects. Oxford University Press. <https://global.oup.com/academic/product/sustainable-development-law-9780198883203?cc=ir&lang=en&>
- Sharma, I., Lim, W. M., & Aggarwal, A. (2025). Creative tourism: reviewing the past and charting the future. *Benchmarking: An International Journal*, 32(11), 109-149. <https://doi.org/10.1108/BIJ-11-2023-0787>.
- Siow-Kian, T.; Shiann-Far, K. & Ding-Bang, L. (2013). A model of creative experience' in creative tourism. *Annals of Tourism Research*. 41, 153-174. <https://doi.org/10.1016/j.annals.2012.12.002>
- Sleuwaegen, L. & Boiardi, P. (2014). Creativity and regional innovation: Evidence from EU regions. *Research Policy*. 43(9), 1508-1522. <https://doi.org/10.1016/j.respol.2014.03.014>
- Sorensen, F., & Grindsted, T. S. (2021). Sustainability approaches and nature tourism development. *Annals of Tourism Research*, 91, 1-14. <https://doi.org/10.1016/j.annals.2021.103307>
- Suhartanto, D., Brien, A., Sumarjan, N., & Wibisono, N. (2018). Examining attraction loyalty formation in creative tourism. *International Journal of Quality and Service Sciences*, 10(2), 163-175. <https://doi.org/10.1108/IJQSS-08-2017-0068>
- Suriyankietkaew, S., Krittayarungroj, K., Thinthan, S., & Lumlongrut, S. (2025). Community Capitals Framework for Sustainable Development: A Qualitative Study of Creative Tourism in Ban Chiang World Heritage Site. *Sustainability*, 17(8), 3311. <https://doi.org/10.3390/su17083311>
- Tomaz, N., & Caldeira, E. (2021). The Interplay between Culture, Creativity, and Tourism in the Sustainable Development of Smaller Urban Centres. *Small Cities: Sustainability Studies in Community & Cultural Engagement*. <http://dx.doi.org/10.2307/j.ctv1ks0d4d.6>.
- Torkaman, M., Jalilisadrabad, S. and Ahmadi, A. (2025). Conceptual Model of Renewable Energy Utilisation in Urban Sustainable Development: A Review Study. *Urban Economics and Planning*, 6(1), 226-245. (In Persian). [Doi: 10.22034/uep.2025.512007.1614](https://doi.org/10.22034/uep.2025.512007.1614).

- Tsaples, G., & Papathanasiou, J. (2021). Data envelopment analysis and the concept of sustainability: A review and analysis of the literature. *Renewable and Sustainable Energy Reviews*, 138, 110664. <https://doi.org/10.1016/j.rser.2020.110664>
- Wu, Y. Y. (2021). Consumption and Marketing in the Creative Industries. In 2021 IEEE International Conference on Social Sciences and Intelligent Management (SSIM) (pp. 1-6). I <https://doi.org/10.1109/SSIM49526.2021.9555201>
- Zhang, Y. & Xie, P.F. (2019). Motivational determinates of creative tourism: a case study of Albergue art space in Macau. *Current Issues in Tourism*. 22 (20), 2538-2549. <https://doi.org/10.1080/13683500.2018.1517733>
- Zou, F., Ahmadi Dehrashid, A., Akif Cifci, M., Arslan, E., & Khalighi, N. (2025). Exploring the dynamics of creative tourism: A tourist-centric perspective to achieve economic sustainable development. *Journal of Mountain Science*, 22(1), 278-295. <http://dx.doi.org/10.1007/s11629-024-9069-y>